

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών

Πτυχιακή Εργασία
Κούτρη Ευμορφία

«Μουσειακή Αγωγή. Μελέτη Περίπτωσης: Το Μουσείο των Δελφών»
Museum education. Case study: The Archaeological Museum of Delphi
Φλώρινα, 2017

*Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών*

Πτυχιακή Εργασία

Κούτρη Ευμορφία

A.M. 2748

«Μουσειακή Αγωγή. Μελέτη Περίπτωσης: Το Μουσείο των Δελφών»

Museum education. Case study: The Archaeological Museum of Delphi

Επιβλέπων καθηγήτρια: Ιφιγένεια Βαμβακίδου

B' Βαθμολογητής: Νίκος Φωτόπουλος

Φλώρινα, 2017

Περιεχόμενα

A' ΜΕΡΟΣ	7
Εισαγωγή	8
Θεωρητικό υπόβαθρο	9
Ορισμός του μουσείου	9
Μουσειολογία	15
Το σύγχρονο μουσείο	17
Μουσειακή Αγωγή	21
Εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία	25
Μεθοδολογία	27
Μελέτη Περίπτωσης	27
B' ΜΕΡΟΣ	29
Το Μουσείο των Δελφών	30
Το Μουσείο	30
Δράσεις μουσείου Δελφών	34
Εκπαιδευτικά προγράμματα 2015-2016	35
Παράρτημα	39
Συζήτηση	45
Βιβλιογραφία	48

A' ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε κατά το 7^ο και 8^ο εξάμηνο των σπουδών μου στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας στο τμήμα Νηπιαγωγών. Επιχειρήθηκε η μελέτη της μουσειακής αγωγής ως μέσο βιωματικής μάθησης και δια βίου εκπαίδευσης και συγκεκριμένα οι δράσεις παρελθοντικές και μελόντικές του μουσείου των Δελφών.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας προσεγγίζουμε θεωρητικά το υπόβαθρο των μουσειακών χώρων και την έννοια της μουσειακής αγωγής. Αναλύουμε το μεθοδολογικό εργαλείο της έρευνας και συγκεκριμένα αυτό της μελέτης περίπτωσης. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται το μουσείο των Δελφών. Η ιστορία του, οι δράσεις και η εφαρμοσμένη μουσειακή αγωγή στο συγκεκριμένο μουσειακό χώρο.

Τέλος, παρατίθενται συμπεράσματα της έρευνας, και προτάσεις για μουσειακή δράση στο χώρο του μουσείου που ερευνούμε, και συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα δομημένα για το νηπιαγωγείο, καθώς επίσης και η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την συγγραφή της εργασίας.

Για την ολοκλήρωση της εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω το Μουσείο των Δελφών για την βοήθεια και την επικοινωνία καθώς και για την παροχή χρήσιμου εποπτικού και πληροφοριακού υλικού.

Θεωρητικό υπόβαθρο

Ορισμός του μουσείου

Οι πρώτες αριστοκρατικές συλλογές του 16ου και 17ου αιώνα μπορούν να θεωρηθούν ως οι πρώτες μουσειακές απόπειρες με την έννοια του μουσείου να παίρνει για πρώτη φορά μορφή και υπόσταση (Οικονόμου, 2003:15). Ωστόσο, τόσο ο ρόλος όσο και η λειτουργία των μουσείων αρχίζουν να αλλάζουν δραματικά. Συγκεκριμένα, από τη δεκαετία του 1960 και μετά γίνεται εντονότερη η συζήτηση, κριτική, αλλά και αυτοκριτική για την ταυτότητά τους και τη σχέση τους με την κοινωνία. Σύμφωνα με τον εγκυκλοπαιδικό ορισμό, μουσείο είναι «ένα αυτόνομο κτήριο ή χώρος όπου φυλάσσονται, μελετώνται επιστημονικώς και εκτίθενται σε κοινή θέα έργα τέχνης, αντικείμενα αναγνωρισμένης αξίας, αντικείμενα από το παρελθόν ή με μορφωτικό ενδιαφέρον» (Μπαμπινιώτης, 2002: 1128). Αυτά τα αντικείμενα βρίσκονται στην καρδιά του μουσείου, αποτελούν το επίκεντρο των μουσειακών συλλογών και των εκθέσεών του.

Ο ορισμός που χρησιμοποιείται πιο συχνά είναι αυτός του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) που ασχολείται με όλες τις λειτουργίες των μουσείων και τη μελέτη τους παγκοσμίως καθώς και με τη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το (ICOM) συστάθηκε το 1946 από την UNESCO και έχει εθνικές επιτροπές σε περισσότερα από εκατό κράτη. Η προσπάθεια να βρεθεί ένας ορισμός ο οποίος θα καλύπτει από μεγάλα παραδοσιακά μουσεία τέχνης και αρχαιολογίας, μέχρι μικρά λαογραφικά μουσεία, και από μουσεία τεχνολογίας, επιστήμης, σχεδίου και ιστορίας, μέχρι το Μουσείο Σοκολάτας στον Άγιο Στέφανο του Καναδά, αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα. Έτσι, έπειτα από πολυετείς συζητήσεις, διαμάχες και διεθνή συνέδρια ο ορισμός του μουσείου στον οποίο κατέληξαν τα μέλη του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων διατυπώνεται ως ένας οργανισμός μόνιμος, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, υποταγμένος στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της και ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία.

Ο ορισμός του ICOM τονίζει ότι τον μακρόχρονο και σταθερό χαρακτήρα των μουσείων που έχουν ως σκοπό τη διαφύλαξη των συλλογών για το μέλλον και τις επόμενες γενιές. Αναφέρει τον κοινωνικό ρόλο και δημόσιο χαρακτήρα των μουσείων, που δεν είναι ιδιωτικές συλλογές υπό τον έλεγχο και για την τέρψη ενός ατόμου, ούτε κερδοσκοπικές επιχειρήσεις με στόχο τη διανομή οικονομικού κέρδους σε μετόχους. Ακόμα και όταν διαθέτουν πωλητήρια τα οποία έχουν κέρδη, τα μουσεία δεν λειτουργούν με κύριο σκοπό το κέρδος. Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ δημόσιου μουσείου και ιδιωτικής συλλογής δεν ήταν πάντα ξεκάθαρη στο παρελθόν αλλά ούτε και στις μέρες μας.

Επιπλέον περιγράφονται οι κύριες λειτουργίες των μουσείων και αναφέρεται σε πρώτο στάδιο σε αυτές που επικεντρώνονται στις συλλογές και συνήθως λαμβάνουν χώρα “κεκλεισμένων των θυρών” χωρίς να τις αντιλαμβάνεται το ευρύ κοινό: όπως η απόκτηση νέων αντικειμένων με διαφορετικούς τρόπους (δωρεά, αγορά, ανασκαφή), διαδικασία η οποία στις μέρες μας ελέγχεται από διεθνείς συμβάσεις και κώδικες δεοντολογίας (για παράδειγμα, για τη προφύλαξη της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και την απαγόρευση του παράνομου εμπορίου και τη μεταφορά πολιτιστικών αγαθών) η συντήρηση των συλλογών που μπορεί να γίνεται μέσα στο ίδιο το μουσείο ή από κεντρικές υπηρεσίες ή εξωτερικούς συνεργάτες, όταν δεν υπάρχουν τα κατάλληλα μέσα και το προσωπικό μέσα στον ίδιο τον οργανισμό η μελέτη που μπορεί να αναφέρεται σε απλή ταύτιση ή χρονολόγηση των αντικειμένων ή σε εκτενή και συστηματική έρευνα είτε από τους επιμελητές του μουσείου είτε από εξωτερικούς επιστήμονες και ειδικούς, τους οποίους στηρίζει το μουσείο δίνοντάς τους πρόσβαση στο υλικό. Έπειτα, αναφέρονται οι λειτουργίες που σχετίζονται με την επικοινωνία των μουσείων προς τα έξω, τις δραστηριότητες με το κοινό και τις εκθέσεις. Η έκθεση των συλλόγων είναι μία από τις κύριες λειτουργίες του μουσείου, ακόμη και όταν σε ορισμένα μεγάλα μουσεία, κυρίως εθνικά, οι συλλογές που εκτίθενται αντιπροσωπεύουν μόνο ένα μικρό ποσοστό, ενώ οι υπόλοιπες είναι στις αποθήκες. Επίσης η έκθεση υπονοεί ότι τα μουσεία είναι ανοιχτά στο κοινό κατάλληλες ώρες και περιόδους. Οι “ υλικές μαρτυρίες ” παραπέμπουν στον απτό και αυθεντικό χαρακτήρα των συλλόγων του μουσείου. Στους σκοπούς του οργανισμού αναφέρονται η μελέτη και η εκπαίδευση, που παραδοσιακά συνδέονται με τα μουσεία από την αρχή της εμφάνισής τους, το 17^ο αιώνα αλλά και η ψυχαγωγία που εκφράζει τις νέες αντιλήψεις για το ρόλο του μουσείου στις μέρες μας.

Ο ορισμός αυτός έχει υιοθετηθεί από πολλά κράτη παγκοσμίως, αν και οι εθνικοί οργανισμοί πολλών χωρών έχουν προτείνει και δικούς τους ορισμούς. Έτσι, με βάση την Ένωση Μουσείων της Βρετανίας και τον ορισμό που εγκρίθηκε από το συνέδριο του 1984, συναντούμε ένα ακόμη διαδεδομένο ορισμό του μουσείου, ο οποίος διατυπώνεται ως εξής: «το μουσείο είναι ένας οργανισμός που συλλέγει, τεκμηριώνει, διαφυλάσσει, εκθέτει και ερμηνεύει υλικές μαρτυρίες και σχετικές πληροφορίες για το δημόσιο όφελος».

Αναλύοντας τις έννοιες που συνιστούν τον παραπάνω ορισμό οδηγούμαστε στην αποδόμησή του και την σφαιρική κατανόηση αυτού. Έτσι, με την έννοια «οργανισμός» υπονοείται ένα επίσημο ίδρυμα, το οποίο έχει μακρόχρονους σκοπούς. Το ρήμα «συλλέγει» περιλαμβάνει όλες τις μορφές απόκτησης συλλόγων. Η λέξη «τεκμηριώνει» τονίζει την ανάγκη διατήρησης αρχείου. Η έννοια «διαφυλάσσει» περιλαμβάνει όλους τους τομείς της συντήρησης και ασφάλειας. Ο όρος «εκθέτει» επιβεβαιώνει την προσδοκία των επισκεπτών ότι θα μπορούν να δουν τουλάχιστον ένα αντιπροσωπευτικό μέρος από τα αντικείμενα των συλλόγων. Η λέξη «ερμηνεύει» θεωρείται ότι

καλύπτει τα διαφορετικά πεδία της έκθεσης, εκπαίδευσης, έρευνας και δημοσίευσης και η λέξη «Υλικές» δηλώνει κάτι απτό, ενώ «μαρτυρίες» εγγυάται την αυθεντικότητα τους ως τα «πραγματικά αντικείμενα». Ο όρος «σχετικές πληροφορίες» αντιπροσωπεύει τη γνώση, η οποία είναι η ειδοποιός διαφορά ώστε το μουσείο να μην εκθέτει απλώς αξιοπερίεργα αντικείμενα και επιπλέον περιλαμβάνει όλα τα αρχεία που σχετίζονται με την προηγούμενη ιστορία, απόκτηση και μετέπειτα χρήση των αντικειμένων. Η φράση «για το δημόσιο όφελος» είναι συνειδητά ανοιχτή και έχει στόχο να μεταφέρει το πρόσφατο ρεύμα μέσα στο επάγγελμα, αλλά και πέρα από αυτό: ότι τα μουσεία είναι υπηρέτες της κοινωνίας.

Ο ορισμός αυτός άλλαξε το 1998 και προσαρμόστηκε ως εξής: «Τα μουσεία επιτρέπουν στους ανθρώπους να εξερευνούν συλλογές για έμπνευση, μάθηση και ψυχαγωγία. Κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία διαφυλάσσουν για την κοινωνία».

Η σύγκριση των δύο διαφορετικών ορισμών της Βρετανικής Ένωσης Μουσείων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ο πρώτος ορισμός του 1984, έχει πολλές ομοιότητες με αυτόν του ICOM και δίνει μεγάλη έμφαση στις συλλογές και στις λειτουργίες που σχετίζονται με την επιμέλεια τους, ενώ αναφέρει με γενικό τρόπο ότι όλα αυτά έχουν ως στόχο το δημόσιο όφελος. Ο δεύτερος ορισμός, του 1998, αναφέρει συγκεκριμένα τους ανθρώπους και φαίνεται περισσότερο επικεντρωμένος σε αυτούς δίνοντας τους ένα πιο ενεργητικό ρόλο. Η σχέση που υποδηλώνει μεταξύ μουσείου και επισκεπτών είναι περισσότερο διαδραστική. Οι άνθρωποι εξερευνούν τις συλλογές και βρίσκουν έμπνευση σ' αυτές αντί να δέχονται παθητικά τα μηνύματα του μουσείου. Πρόκειται λοιπόν, για μία πιο ανθρωποκεντρική προσέγγιση του ορισμού αλλά και της φύσης και λειτουργίας του μουσειακού χώρου. Ακόμη, ο δεύτερος ορισμός επισημαίνει την έννοια της πρόσβασης και του ανοίγματος του μουσείου σε ένα ευρύ κοινό, ένα από τα ζητήματα που απασχολούν σε μεγάλο βαθμό τους επαγγελματίες των μουσείων σήμερα (Οικονόμου, 2003: 15-23).

Σε έναν ακόμη ορισμός, αυτή την φορά από την Αμερικάνικη Ένωση Μουσείων, το μουσείο ορίζεται ως “ένας οργανωμένος και μη κερδοσκοπικός οργανισμός με στόχο κατ' ουσία εκπαιδευτικό ή αισθητικό, με επαγγελματικό προσωπικό, που κατέχει και χρησιμοποιεί αντικείμενα, τα οποία επιμελείται και εκθέτει στο κοινό με κάποιο πρόγραμμα” (American Association of Museums, 1973: 8-9). Ο τονισμός του μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα έρχεται σε συμφωνία με τον ορισμό ICOM. Τονίζεται ακόμα ο επαγγελματικός και οργανωμένος χαρακτήρας των μουσείων, με το ειδικό προσωπικό και το τακτό πρόγραμμα, ίσως για να προφυλάξει και να διασφαλίσει τα μουσεία από το πλήθος των οργανισμών, εθελοντικών ομάδων και ιδιωτικών επιχειρήσεων που αναπτύχθηκαν ραγδαία στην Αμερική τις τελευταίες δεκαετίες στο χώρο της

ερμηνείας του παρελθόντος, της τοπικής ιστορίας και του πολιτισμού. Πολλοί από αυτούς έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά με τα μουσεία (όπως για παράδειγμα, τις συλλογές ή τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα), αλλά δεν έχουν στο σύνολο τους το χαρακτήρα του μουσείου.

Η αναφορά στον αισθητικό ή εκπαιδευτικό χαρακτήρα του μουσείου στον αμερικάνικο ορισμό αντανάκλα την αρχική στενή ερμηνεία της εκπαιδευτικής λειτουργίας του μουσείου ως παράθεση γεγονότων και δεδομένων και την απόκτηση συγκεκριμένων γνώσεων κατά την επίσκεψη, μια κατεύθυνση με την οποία δεν συμφωνούν πολλοί εργαζόμενοι σε μουσεία τέχνης και πινακοθήκες, οι οποίοι προτιμούν να τονίζουν άλλου είδους επιδράσεις, όπως η αισθητική απόλαυση ή το κέντρισμα της φαντασίας. Στις μέρες μας, τα νέα ρεύματα της εκπαιδευτικής θεωρίας και της ψυχολογίας έχουν επηρεάσει και το χώρο της μουσειακής εκπαίδευσης, όπου κυριαρχεί μια ευρύτερη αντίληψη για τη μάθηση, περιλαμβάνοντας όχι μόνο τις νέες γνώσεις αλλά και άλλες έννοιες και λειτουργίες, όπως η ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας, η παρακίνηση της περιέργειας, η απόλαυση της καλλιτεχνικής δημιουργίας και ο σεβασμός για διαφορετικούς πολιτισμούς.

Η παραπάνω εξέταση των όρων και των ορισμών του μουσείου δείχνει την αντανάκλασή τους στις κοινωνικές, επιστημονικές, οικονομικές και ιδεολογικές αλλαγές που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν το μουσείο οι άνθρωποι, μέσα και γύρω από αυτό. Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι αν και ο ορισμός του μουσείου έχει διευρυνθεί, στη βάση των αναζητήσεών του παραμένουν οι συλλογές. Οι συλλογές είναι ο αρχικός λόγος ύπαρξης και ο πυρήνας των μουσείων, ακόμα κι όταν μιλάμε για μουσεία χωρίς τοίχους ή για αντικείμενα που είναι ζωντανοί οργανισμοί ή για αντικείμενα που λίγες δεκαετίες πριν ίσως δεν θεωρούνταν άξια συλλογής. Εργαλεία εγγύησης και βελτίωσης των ποιοτικών προδιαγραφών των μουσείων, τα διάφορα συστήματα πιστοποίησης αποσκοπούν κυρίως στην ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης του κοινού προς τα μουσεία και στη διασφάλιση της χρηματοδότησής τους από ποικίλες πηγές και εντέλει, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, στην ενίσχυση της εξωστρέφειάς τους και της ικανότητας προσαρμογής τους στις νέες ανάγκες και προκλήσεις (Βουδούρη, 2003: 111)

Εκτός από τα μουσεία που ακολουθούν τον ορισμό του ICOM, αναγνωρίστηκαν επίσης ήδη από το 1974 ως μουσεία και μια σειρά οργανισμοί που δεν ακολουθούν στενά το πνεύμα του. Η τελευταία λίστα που επικυρώθηκε το 2001 στην 20ή Γενική Σύνοδο του ICOM στην Βαρκελώνη περιλαμβάνει:

- 1) Φυσικά αρχαιολογικά και εθνογραφικά μνημεία και θέσεις και ιστορικά μνημεία και χώρους μουσειακού χαρακτήρα που αποκτούν, συντηρούν και κοινοποιούν υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του

- 2) Ιδρύματα που διατηρούν συλλογές και εκθέτουν ζωντανά δείγματα από φυτά και ζώα, όπως βοτανικοί και ζωολογικοί κήποι, ενυδρεία και vivaria
- 3) Κέντρα επιστήμης και αστρονομίας
- 4) Αίθουσες εκθέσεων τέχνης μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα
- 5) Προστατευμένους βιότοπους
- 6) Διεθνείς ή εθνικούς ή περιφερειακούς ή τοπικούς μουσειακούς οργανισμούς, υπουργεία ή τμήματα ή δημόσιους φορείς υπεύθυνους για μουσεία όπως αυτά ορίζονται στο σχετικό άρθρο του καταστατικού του ICOM
- 7) Ιδρύματα και οργανισμούς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που διενεργούν συντήρηση, έρευνα, εκπαίδευση, επιμόρφωση, τεκμηρίωση και άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται με τα μουσεία και τη μουσειολογία
- 8) Πολιτιστικά κέντρα και άλλους φορείς που διευκολύνουν τη διατήρηση, συνέχιση και διαχείριση απτών ή άυλων αγαθών της πολιτιστικής κληρονομιάς (ζωντανές παραδόσεις και ψηφιακές δημιουργικές δραστηριότητες)
- 9) Άλλους οργανισμούς που το Εκτελεστικό Συμβούλιο θεωρεί, αφού αναζητήσει τη συμβουλή της Συμβουλευτικής Επιτροπής, ότι διαθέτουν μερικά από τα χαρακτηριστικά του μουσείου ή ότι στηρίζουν τα μουσεία και το επαγγελματικό προσωπικό των μουσείων μέσω μουσειολογικής έρευνας, εκπαίδευσης ή επιμόρφωσης.

Είναι εμφανές ότι ένα πολύ ευρύτερο είδος οργανισμών υπάγονται πια στην κατηγορία «μουσείο» σε σχέση με παλαιότερα, ενώ έχει επίσης διευρυνθεί ο τομέας δραστηριότητάς τους, το είδος των συλλόγων και ο τρόπος επικοινωνίας των μουσείων με το κοινό.

Μια καλλιτεχνική ομάδα που δεν συνέδεσε το μουσείο με καμία θετική επίδραση είναι οι φουτουριστές. Ο αρχηγός του, Φίλιππο Τομάζο Μαρινέτι, έγραψε το 1909 στην Ίδρυση και το Μανιφέστο του Φουτουρισμού για τα μουσεία: «Μουσεία, νεκροταφεία!...Πραγματικά ταυτόσημα στη φαύλη μείξη χωρίς διακρίσεις τόσων πολλών αντικειμένων άγνωστων μεταξύ τους. Δημόσια κοιμητήρια, όπου κανείς βυθίζεται μονίμως σε ύπνο δίπλα σε μισητά και άγνωστα όντα. Αμοιβαία αγριότητα ζωγράφων και γλυπτών που δολοφονούν ο ένας τον άλλο με χτυπήματα φόρμας και χρώματος στο ίδιο μουσείο».

Αυτός ο ορισμός που διαφέρει εντελώς από τους προηγούμενους, τονίζει τον πολύ παραδοσιακό ρόλο του μουσείου ως θησαυροφύλακα αντικειμένων και καλλιτεχνημάτων, ειδικά στα πρώτα του βήματα όταν μιλάμε περισσότερο για συσσώρευση θησαυρών, παρά για συστηματική οργάνωση. Το μουσείο ως σύμβολο της συντήρησης και παράδοσης, αλλά και ως θεσμοφύλακας των καλλιτεχνικών ρευμάτων και προτύπων που προβάλλει το κατεστημένο, προκαλεί την οργισμένη αντίδραση των φουτουριστών που ονειρεύονται μία νέα, δυναμική εποχή, κόβοντας τους δεσμούς τους με το παρελθόν και γιορτάζοντας την κίνηση, την αλλαγή, τη μηχανή. Στις μέρες μας όμως, πολλά μουσεία έχουν ξεφύγει από αυτό το παραδοσιακό μοντέλο, όπως θα δούμε στα επόμενα Κεφάλαια, και υιοθετούν καινοτόμα στοιχεία στην προσπάθειά τους να αλλάξουν την εικόνα που προβάλλουν και τον τρόπο που λειτουργούν.

Αυτή η εξέταση των όρων και ορισμών δεν έχει ως στόχο το στείο διαχωρισμό σε οργανισμούς που «ανήκουν» στην κατηγορία των μουσείων και σε αυτούς που «δεν ανήκουν». Παρουσιάζει ενδιαφέρον καθώς δείχνει ότι όπως και το ίδιο το μουσείο δεν μπορεί να παραμείνει αναλλοίωτο ενώ η κοινωνία γύρω του μεταλλάσσεται, έτσι και οι ορισμοί αντανakλούν τις κοινωνικές, επιστημονικές, οικονομικές και ιδεολογικές αλλαγές που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν το μουσείο οι άνθρωποι μέσα και γύρω από αυτό. Εντέλει δεν είναι απαραίτητο, ούτε και εφικτό, να καταλήξουμε στον καθολικό και γενικώς αποδεκτό ορισμό του μουσείου. Η ανάλυση όμως των διαφορετικών ορισμών, του τι περιλαμβάνουν και του τι αποσιωπούν, δείχνει πώς αυτοί αλλάζουν με τις διαφορετικές κοινωνικές και πολιτικές συγκυρίες.

Είναι ενδιαφέρον πώς τα ίδια τα μουσεία και οι πολιτιστικοί οργανισμοί χρησιμοποιούν ή παραλείπουν τη λέξη μουσείο για διαφορετικούς σκοπούς και πως αυτοί οι σκοποί γίνονται αντιληπτοί από το κοινό. Για παράδειγμα, ένας χώρος εξερεύνησης και παιχνιδιού για τα παιδιά μπορεί να χρησιμοποιεί τον τίτλο Παιδικό Μουσείο λόγω του κύρους του ονόματος, ενώ αντίθετα ένα Πολιτιστικό Κέντρο μπορεί να τελεί όλες τις λειτουργίες ενός μουσείου αλλά να προτιμάει ένα λιγότερο ακαδημαϊκό ή «κλειστό» τίτλο που να μην απωθήσει μια μερίδα του κοινού του βάρους του ονόματος του μουσείου.

Ένα άλλο στοιχείο που αξίζει να τονίσουμε είναι ότι μπορεί ο ορισμός του μουσείου να έχει διευρυνθεί, να θεωρούνται ως μουσεία περισσότεροι οργανισμοί απ' ό,τι παλαιότερα, αλλά στη βάση του μουσείου παραμένουν οι συλλογές. Οι συλλογές είναι ο αρχικός λόγος ύπαρξης και ο πυρήνας του μουσείου, ακόμη και όταν μιλάμε για μουσεία χωρίς τοίχους ή για αντικείμενα που είναι ζωντανοί οργανισμοί ή για αντικείμενα που πριν από λίγες δεκαετίες δεν θεωρούνται άξια συλλογής.

Μουσειολογία

Αφού εξετάσαμε τους ορισμούς σχετικά με το ίδιο το μουσείο, θα επιχειρήσουμε την μελέτη των ζητημάτων λειτουργίας και ασχολίας αυτών. Υπάρχει το θεωρητικό γνωστικό αντικείμενο, η μουσειολογία, που ασχολείται με το μουσείο και τους στόχους του, που βέβαια δεν είναι τόσο σαφές και γενικά αποδεκτό καθώς και ο ίδιος ο χώρος δέχεται διαφορετικούς ορισμούς και ερμηνείες.

Ο όρος μουσειολογία έχει αρχίσει να γίνεται όλο και πιο δημοφιλής στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, ωστόσο χρησιμοποιείται συχνά άκριτα, δηλώνοντας διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικούς ανθρώπους, ανάλογα με την ειδικότητα, την παιδεία και το οπτικό τους πεδίο. Υπάρχει συχνά ασάφεια σχετικά με το αντικείμενο που μελετά η μουσειολογία και επίσης κάποια σύγχυση με τους όρους μουσειογραφία, μουσειοπαιδαγωγική και μουσειακές σπουδές.

Το ίδιο το ICOM στην προσπάθειά του να ξεχωρίσει τους τομείς δραστηριότητας της μουσειολογίας και μουσειογραφίας, ορίζει τα πεδία ως εξής :

Μουσειολογία είναι η **επιστήμη** των μουσείων. Έχει να κάνει με τη μελέτη της ιστορίας και του υπόβαθρου των μουσείων, του ρόλου τους στη κοινωνία, συγκεκριμένων συστημάτων για την έρευνα, τη συντήρηση, την εκπαίδευση και την οργάνωση, της σχέσης με το φυσικό περιβάλλον, και της ταξινόμησης διαφορετικών ειδών μουσείων. Εν συντομία, η μουσειολογία είναι ο κλάδος της γνώσης που ασχολείται με τη μελέτη των στόχων και την οργάνωση των μουσείων.

Μουσειογραφία είναι το σύνολο των **τεχνικών** που σχετίζονται με τη μουσειολογία. Καλύπτει μεθόδους και πρακτικές λειτουργίας των μουσείων, σε όλους τους διαφορετικούς τομείς τους.

Όμως στην πράξη, αυτός ο διαχωρισμός θεωρίας και πρακτικής συνήθως δεν είναι χρήσιμος ή παραγωγικός, καθώς δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για θεωρητική μελέτη των μουσείων η οποία δεν λαμβάνει υπόψη της και δεν αναλύει και την πρακτική, ούτε είναι δυνατόν να μιλάμε για πρακτικές μόνο εφαρμογές που δεν στηρίζονται σε κάποιο θεωρητικό υπόβαθρο. Είναι ενδεικτικό ότι και ο ορισμός της μουσειολογίας της Διεθνούς Επιτροπής για τη Μουσειολογία του ICOM, ICOFOM αναφέρεται και στο θεωρητικό και στο πρακτικό επίπεδο: «Μουσειολογία είναι η επιστήμη που εξετάζει σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο ζητήματα προστασίας, ερμηνείας και επικοινωνίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται και πραγματοποιείται η σχέση ανθρώπων και αντικειμένων».

Παρόλο που η συζήτηση για τη μουσειολογία συνεχίζεται παγκοσμίως χωρίς να έχει καταλήξει σε ένα γενικά αποδεκτό ορισμό του αντικειμένου και της μεθοδολογίας της, έχουν αρχίσει να

εισάγονται και νέοι όροι για διαφορετικούς τομείς που υπάγονται σε αυτήν, όπως η «νέα μουσειολογία». Ο Riviere ήταν ένας από τους κύριους υποστηρικτές της ιδέας της νέας μουσειολογίας που ακολούθησαν πολλοί γαλλόφωνοι κυρίως μελετητές του χώρου από τη δεκαετία του 1970 και μετά. Αυτή βασίζεται στην αρχή ότι η μουσειολογία αντιπροσωπεύει ό,τι συμβαίνει μέσα στους τέσσερις τοίχους του μουσείου, ενώ η νέα μουσειολογία προχωράει παραπέρα προσπαθώντας να καταρρίψει στεγανά που εμποδίζουν την πρόσβαση στο μουσείο και ασχολείται κυρίως με μη παραδοσιακά μουσεία (όπως τα οικομουσεία και τα υπαίθρια μουσεία) που έχουν οργανική σχέση με την κοινότητα στην οποία ανήκουν. Η νέα μουσειολογία επικεντρώνεται κυρίως στα τοπικά και περιφερειακά μουσεία, τονίζοντας τη στενή σύνδεση του μουσείου με την τοπική κοινωνία και το ιδιαίτερο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της. Θεωρεί ότι η προσέγγιση και οι ενέργειες του μουσείου (μέσω των συλλόγων, της συντήρησης, της έρευνας, των εκθέσεων και της μουσειακής εκπαίδευσης) θα πρέπει να συνεισφέρουν άμεσα στην ανάπτυξη του ατόμου και της κοινωνίας, την ενίσχυση της ιδιαίτερης ταυτότητας τους και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής. Μέσα από αυτό το πρίσμα, το μουσείο μπορεί να βρίσκεται οπουδήποτε χωρίς να περιορίζεται σε ένα μόνο κτίριο.

Η συζήτηση για τη νέα μουσειολογία συνδέεται με το μεταλλασσόμενο ρόλο των μουσείων και τον ευρύτερο προβληματισμό για επαναπροσδιορισμό της σχέσης του μουσείου με το κοινωνικό του περιβάλλον. Ο όρος «νέα μουσειολογία» επανεμφανίζεται κυρίως στη βρετανική βιβλιογραφία τη δεκαετία του 1980 αλλά με διαφορετικά συμφραζόμενα που όμως τονίζουν πάλι τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό ρόλο του μουσείου. Από την άλλη, κάποιοι μελετητές πιστεύουν ότι αν καταλήξουμε σε έναν περιεκτικό και αποδεκτό ορισμό της μουσειολογίας, η χρήση όρων όπως «νέα μουσειολογία» θα είναι περιττή, καθώς η λέξη μουσειολογία από μόνη της και χωρίς προσδιοριστικά επίθετα θα αρκεί για να καλύψει και κριτικά ζητήματα της μουσειακής θεωρίας αλλά και τις δραστηριότητες πέρα των τεσσάρων τοίχων του μουσείου.

Όταν γίνεται λόγος για την επιστήμη των μουσείων στον αγγλόφωνο κόσμο (εκτός από το museology και museography) χρησιμοποιείται συχνά ο γενικός όρος «μουσειακές σπουδές» (museum studies) περιλαμβάνει τη θεωρία και την πρακτική της λειτουργίας των μουσείων. Οι περισσότεροι ερευνητές αυτού του χώρου πιστεύουν ότι δεν υπάρχουν μέθοδοι, ιδέες ή δεξιότητες ειδικές για τα μουσεία που να έχουν εντελώς ανεξάρτητη υπόσταση (και γι' αυτό δεν χρησιμοποιούν τον όρο «μουσειολογία», ο οποίος περιέχοντας το παράγωγο του «λόγου», δηλώνει μια ανεξάρτητη επιστήμη). Αντίθετα, ο χώρος αυτός δέχεται επιρροές από μια σειρά επιστημών, όπως η κοινωνιολογία, η ιστορία τέχνης και η αρχαιολογία. Στις μέρες μας αυτή η διεπιστημονική προσέγγιση είναι χαρακτηριστική όχι μόνο του τρόπου λειτουργίας νέων μουσείων και της οργάνωσης εκθέσεων, αλλά και της ίδιας της μελέτης τους.

Στην πραγματικότητα ο διεπιστημονικός χαρακτήρας της μουσειολογίας αποτελεί πηγή πολλών θεωρητικών προβληματισμών για το αντικείμενο αλλά και ένα από τα πιο γοητευτικά και ισχυρά χαρακτηριστικά αυτού του χώρου. Η μουσειολογία καθώς μελετά την ιδέα του μουσείου, τον πολιτισμικό, κοινωνικό και ιδεολογικό του ρόλο, χωρίς να περιορίζεται μόνο στην εξέταση συγκεκριμένων μουσειακών πρακτικών, προσφέρει ένα μοναδικό χώρο όπου συνδυάζονται και τέμνονται διαφορετικές επιστήμες δημιουργώντας νέα γνώση.

Σύμφωνα με το (Κόκκινος & Αλεξάκη, 2012: 11) το μουσείο είναι ένας θεσμός που συνδέεται οργανικά με τη νεωτερικότητα, με τη δημιουργία της βιομηχανικής κοινωνίας, τη συγκρότηση εθνικών ταυτοτήτων και κρατών, την εδραίωση του πολιτικού φιλελευθερισμού, αλλά και την εκκοσμίκευση, τον εκδημοκρατισμό και τη μαζοποίηση της κουλτούρας. Το μουσείο είναι γέννημα των πολιτισμικών και ιδεολογικών διεργασιών που προέκυψαν από το μεγάλο «εργαστήριο» της Γαλλικής Επανάστασης, από τη δυναμική του εθνικισμού και από την κυριαρχία της αστικής τάξης και του αστικού πολιτισμού.

Το σύγχρονο μουσείο

Σ' ένα κόσμο ρευστότητας, άμεσης διάχυσης της πληροφορίας και παγκοσμιοποίησης των οικονομικών σχέσεων, των πολιτικών πρακτικών, της επικοινωνίας και της κουλτούρας, το μουσείο δεν μπορεί να αποτελεί πια, σύμφωνα με την ανάλυση του Foucault, μια συμπαγή ετεροτοπία. Έναν θεσμικό θύλακα, δηλαδή, που αναδεικνύει τη διαχρονία μέσα στην περιρρέουσα συγχρονία, συμπτωνώντας το παρελθόν σε μια οπτική εμπειρία και ανάγοντας τα κατάλοιπά του σε αρχαιολογικά, ιστορικά και λαογραφικά τεκμήρια, σε εικόνες- σύμβολα που οπτικοποιούν τη διαχρονική παρουσία του έθνους. Ή, αλλιώς, δεν μπορεί πλέον να αποτελεί μια περιχαρακωμένη, κλειστή και αυτοτελή οντότητα, που προσεγγίζει με μονοδιάστατο, παρατακτικό και γραμμικό τρόπο, αποσκοπώντας στην απολίθωση και μνημειοποίηση του ιστορικού χρόνου, των αρχαιολογικών, ιστορικών, εθνολογικών και καλλιτεχνικών αντικειμένων που εκτίθενται προκειμένου να λειτουργήσουν στη διαχρονικότητά τους και στις αμοιβαίες τους συνδέσεις ως στιγμές-φάσεις της αυτοπραγμάτωσης της εθνικής συλλογικότητας, ως συμπτωνωμένες αφηγήσεις της ιστορίας του έθνους.

Το αντιφατικό παρόν εισβάλλει στο παρελθόν, που εκ των πραγμάτων έχει και αυτό συγκρουσιακό και όχι μονοδιάστατο χαρακτήρα. Τα ερωτήματα και οι ευαισθησίες μας αναδιατάσσουν τη δομή, τη λογική και τις συλλογές του παραδοσιακού μουσείου. Τα μουσεία συστεγάζουν πλέον το υψηλό και το ταπεινό, την εμπειρία των λίγων με τα βιώματα των πολλών, τη μαρτυρία του νικητή με τη μαρτυρία του νικημένου, τις αντιθετικές ερμηνευτικές προοπτικές των αντιμαχόμενων ιστορικών

υποκειμένων. Στην ενδιαφέρουσα αυτή εξέλιξη είναι προφανής η κοινωνική και ιδεολογική λειτουργία της πάντοτε επιλεκτικής κοινωνικής μνήμης. Παράλληλα όμως, αποτυπώνονται στην εξέλιξη αυτή οι επιστημολογικές μετατοπίσεις που χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο φιλοσοφικό, ιστορικό και κοινωνιολογικό προβληματισμό.

Το σύγχρονο μουσείο των πολυπολιτισμικών ή και διαπολιτισμικών μεταμοντέρνων κοινωνιών δεν είναι πια αποκλειστικά και μόνο ο ναός της εθνικής ιδέας και της υψηλής τέχνης. Δεν μπορεί να είναι πλέον ο χώρος όπου με αυταρχικό και επιλεκτικό τρόπο συγκροτείται και εργαλειοποιείται η συλλογική μνήμη με τη δημιουργία μιας κοινής αίσθησης χρόνου και μιας ενιαίας αφηγηματικής γλώσσας, που οργανώνει συμβολικά τη συλλογική ταυτότητα. Το σύγχρονο μουσείο δομείται ως αντανάκλαση και εκλογίκευση της ίδιας της περιρρέουσας ρευστότητας. Ως θεσμός που άλλοτε απηχεί την κυρίαρχη ιδεολογία, έχοντας ως καταστατική συνθήκη λειτουργίας την επιλεκτικότητα και την εγγενή ιδεολογική φόρτιση των αφηγηματικών μονάδων που περιλαμβάνει, και άλλοτε βασίζεται στην πολλαπλότητα των εναλλακτικών αφηγήσεων, επιδιώκοντας την ενεργό διανοητική και συναισθηματική εμπλοκή και διαντίδραση ετερογενών υποκειμενικοτήτων και συλλογικών ταυτοτήτων

Το μουσείο, λοιπόν, ως θεσμός διαρκώς μεταβαλλόμενος στη βάση της διαφοροποίησης του εκάστοτε κοινωνικού, ιστορικού, πολιτισμικού και επιστημολογικού πλαισίου, καλείται, στις σημερινή εποχή να ενημερώσει το κοινό του για αυτόν ακριβώς το χαρακτήρα του και να μην προβαίνει σε ηγεμονικές παραθέσεις της «μίας και μοναδικής αλήθειας» για το παρελθόν και το παρόν. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, επειδή το μουσείο εξακολουθεί να παραμένει στη συνείδηση του κοινού ο φορέας που “γνωρίζει” και που δικαιωματικά προσδίδει αξία στα πολιτισμικά μορφώματα, οφείλει να προτείνει αναγνώσεις και όχι να διατυπώνει “αδιαμφισβήτητες” αλήθειες.

Από την άλλη πλευρά, η σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα απειλεί άμεσα τη βιωσιμότητα πολλών μουσείων. Ταυτόχρονα, η έκρηξη του αριθμού των μουσείων στον 20^ο αιώνα και η παράλληλη αύξηση των φορέων της λεγόμενης βιομηχανικής του ελεύθερου χρόνου θέτουν επιτακτικά τα ζητήματα της οικονομικής και επικοινωνιακής διαχείρισης των μουσείων. Η υιοθέτηση των αρχών διοίκησης και από τα μουσεία είναι πλέον απαραίτητη, καθώς επιτρέπει σε αυτά σε εποχές που, σύμφωνα τουλάχιστον με τους νεοφιλελεύθερους θεωρητικούς και πολιτικούς, οι κρατικοί πόροι δεν περισσεύουν, να ανταπεξέλθουν στις ανταγωνιστικές λογικές της βιομηχανικής της κουλτούρας και της ψυχαγωγίας. Ο εναγκαλισμός, επομένως, του θεσμού του μουσείου με την τουριστική βιομηχανία και τη βιομηχανία του ελεύθερου χρόνου είναι στις μέρες μας όχι μόνο δεδομένος, αλλά σε μεγάλο βαθμό ενδεχομένως απαραίτητος για τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς του. Για τους λόγους αυτούς τα μουσεία, σήμερα, επιδιώκουν με ποικίλους τρόπους,

όπως είναι η ιδιαίτερα επιμελημένη κτιριακή υποδομή, οι πολλαπλές και υψηλού επιπέδου παρερχόμενες υπηρεσίες, οι πρωτότυπες εκθεσιακές προτάσεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς και η συστηματική προβολή τους στα Μ.Μ.Ε., να πείσουν για τον ψυχαγωγικό και μορφωτικό τους χαρακτήρα, καταλαμβάνοντας μια θέση στην πολιτιστική ζωή της περιοχής τους και της χώρας τους, ή και να αποτελέσουν ζωτικό τμήμα της τουριστικής βιομηχανίας του τόπου τους.

Στο πλαίσιο αυτό, βλέπουμε τα μουσεία, κρατικά και ιδιωτικά, να επιχειρούν ένα δυναμικό άνοιγμα στο ευρύ κοινό, χωρίς αυτό, ωστόσο, να συνιστά πάντοτε και συνειδητή βούληση εκδημοκρατισμού τους. Η ποσοτική αύξηση του κοινού, που απλώς και μόνο «καταναλώνει» τέχνη, ιστορία, λαογραφία κτλ., συνιστά μια ιδιαίτερα επικίνδυνη εμπλοκή του μουσείου στους μηχανισμούς της ιδεολογικά κατευθυνόμενης πολιτιστικής βιομηχανίας. Η ανάγκη, όμως, εκσυγχρονισμού και προσαρμογής του μουσείου στη διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνική, οικονομική και πολιτική πραγματικότητα δεν θα πρέπει να ερμηνευθεί μονοδιάστατα, στη βάση της βελτιωμένης των παρεχόμενων υπηρεσιών με στόχο την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών και του χρόνου παραμονής τους στους χώρους του μουσείου, αλλά στην κατεύθυνση της ικανοποίησης του ώριμου αιτήματος να λειτουργήσει το μουσείο ως μηχανισμός διαμόρφωσης κουλτούρας και δεξιοτήτων πολιτισμικής κριτικής.

Ο διεπιστημονικός διάλογος και ο θεωρητικός προβληματισμός σχετικά με τον ρόλο του μουσείου ως μέσου «διά βίου» αγωγής και εκπαίδευσης μπορεί να συμβάλουν στη διερεύνηση καίριων ζητημάτων μουσειολογικής και μουσειοπαιδαγωγικής θεωρίας και πρακτικής. Η μουσειοπαιδαγωγική προσέγγιση δεν αποτελεί το διαμεσολαβητή για τη διοχέτευση μιας γραμμικής, παρατακτικής και δήθεν αυθεντικής και αντικειμενικής γνώσης του παρελθόντος στο κοινό του μουσείου. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα δεν συνιστούν τη δράση εκείνη του μουσείου που απλώς και μόνο κοινοποιεί και μεταφέρει βεβαιωμένες, ελεγμένες, αδιαμεσολάβητες και μονοσήμαντες γνώσεις για την ιστορία και το πολιτισμό. Κατ'επέκταση, η μουσειοπαιδαγωγική πρακτική δεν μπορεί να εξαντλείται στην ανάπτυξη επικοινωνιακών μεθόδων και εκπαιδευτικών τεχνολογιών, με τις οποίες θα προσφέρει τις γνώσεις αυτές με τρόπο εύληπτο και ευχάριστο. Μια σύγχρονη πλουραλιστική και δημοκρατική Μουσειακή Αγωγή οφείλει να στηρίζεται σε έναν συγκροτημένο, επαρκή και διεπιστημονικό προβληματισμό και να επιχειρεί να αναδείξει την ιστορικότητα, την πολυπλοκότητα, την πολυσημία, την ετερογένεια και την αντιφατικότητα όχι μόνο των πολιτισμικών εκφράσεων του ανθρώπου, ατομικών και συλλογικών, αλλά και των ερμηνειών και των θεωρητικών τους ανακατασκευών.

Η παρουσίαση και κριτική προσέγγιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μουσείων (αρχαιολογικών, ιστορικών, τέχνης, επιστημών και τεχνολογίας), χώρων πολιτισμικής αναφοράς κτλ., ο προβληματισμός σχετικά με τον ορίζοντα προσδοκιών και υποδοχής του μουσείου, οι αρχές της Μουσειακής και της Αισθητικής Αγωγής και εκπαίδευσης, η μελέτη του ρόλου του μουσείου ως συνιστώσας της πολιτισμικής πολιτικής και ως ιδεολογικού μετασχηματιστή, οι στρατηγικές ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων μουσείων, ο ρόλος του μουσείου, για τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας, η χρήση και η σημασία των διάφορων εποπτικών μέσων στην ανάπτυξη μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων, η μελέτη των δυνατοτήτων σύζευξης του σχολικού αναλυτικού προγράμματος με το μουσείο, οι μεθοδολογικές αρχές σύνδεσης σχολείου και κοινωνίας μέσω της δράσης του μουσείου έχουν ως πρωταρχικό σκοπό τη διερεύνηση των αναγκαίων εκείνων ανατροπών στη μουσειολογική θεωρία και πρακτική, οι οποίες μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στον εκδημοκρατισμό της γνώσης, στην καλλιέργεια κριτικής σκέψης και στη διαμόρφωση έλλογων, αντισυμβατικών και τεκμηριωμένων απόψεων με αναστοχαστική προοπτική.

Τα υλικά τεκμήρια και οι μαρτυρίες προηγούμενων ιστορικών περιόδων με την είσοδο τους στο μουσείο απογυμνώνονται από την αρχική τους λειτουργία, αυτονομούνται και συχνά ανάγονται σε κάτι που ποτέ δεν υπήρξαν. Ο εκπατρισμός των μουσειακών εκθεμάτων και συλλόγων από τα ιστορικά τους συμφραζόμενα και τον αρχικό τους χώρο, αλλά και η απογύμνωσή τους από τον αρχικό τους ρόλο, μετατρέπουν, συχνά, το μουσείο σε έναν στείρο χώρο όπου ούτε η ερμηνεία ούτε η εμπειρία είναι πάντοτε εφικτές. Η διάσταση αυτή σχετικοποιεί, όπως σωστά έχει παρατηρηθεί, το θεσμό του μουσείου. Ταυτόχρονα, ωστόσο, αυτή ακριβώς η διάσταση του μουσείου συνθέτει ένα μηχανισμό που δυνητικά επιτρέπει την ερμηνευτική πολλαπλότητα, καθώς, αυτονομώντας τα εκθέματα από πρότερες λειτουργίες τους, το μουσείο είναι σε θέση να προτείνει ποικίλες και διαφορετικές αναγνώσεις του παρελθόντος και κατ' επέκταση του παρόντος.

Οι μεταμοντέρνες, βέβαια, ερμηνευτικές προσεγγίσεις οδήγησαν στη συστηματική υιοθέτηση εκθεσιακών προτάσεων «ανάγνωσης» του μουσειακού υλικού. Η πρόταξη του μοντέλου της «ανάγνωσης» έναντι αυτού της «αφήγησης», με στόχο την «εμπειρία» και όχι τη μία, μοναδική και τελεσίδικη «ερμηνεία», κινδυνεύει πλέον στις μέρες μας, όπως, άλλωστε, έχουν κατά καιρούς δηλώσει και κύριοι υπέρμαχοι του, να εκφυλισθεί σε συνταγή, η οποία κατακυρώνει την παντοδυναμία του επιμελητή (curator). Εξασφαλίζει επίσης πληθώρα δήθεν ισοσθενών εκθεσιακών προτάσεων, που όντας αναγκαίες για τη διαρκή τροφοδότηση και συντήρηση της πληθώρας των εκθεσιακών χώρων και των μουσείων, εστιάζει αποκλειστικά σχεδόν στο θεαματικό στοιχείο και εκπίπτει εκ νέου σε μηχανισμό πρωτογενώς πολιτισμικής και δευτερογενώς ιδεολογικής χειραγώγησης, καθώς αδυνατεί συχνά να καταστήσει σαφή τον αποσπασματικό, αλλά και εγγενώς

υποκειμενικό και ιστορικά προσδιορισμένο χαρακτήρα κάθε «ανάγνωσης», κάθε ερμηνευτικής πρότασης.

Η μετατόπιση του κέντρου βάρους από την «αφήγηση» στην ανάγνωση προϋποθέτει διαρκή εμπλοκή του επισκέπτη-δέκτη στα μεταβαλλόμενα, πολλαπλά και αντιφατικά ερμηνευτικά εργαλεία και ιστορικά περιβάλλοντα. Στο σημείο αυτό ακριβώς, ο παιδαγωγικός ρόλος του μουσείου δεν εξαντλείται στα γνωστά μας εκπαιδευτικά προγράμματα, αλλά καθορίζει κάθε παράμετρο της μουσειολογικής πολιτικής και της επιστημονικής έρευνας που διεξάγεται μέσα σε αυτό. Επομένως, δεν μπορεί παρά να βασίζεται σε έναν διαρκή και γόνιμο διεπιστημονικό διάλογο και να επαναπροσδιορίζεται δυναμικά, όπως και το ίδιο το επιστημολογικό πλαίσιο των επιστημών που εμπλέκονται οργανικά στην παραγωγή της γνώσης για τη διαχείριση του παρελθόντος.

Μουσειακή Αγωγή

Οι μέθοδοι που εφαρμόζονται σε μουσειοπαιδαγωγικές δραστηριότητες εστιάζουν ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό στη μάθηση, την ψυχαγωγία, τη συμμετοχή, την εμπειρία, την προσωπική έκφραση και τη δημιουργία. Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις δίνουν έμφαση στις ατομικές ιδιαιτερότητες του επισκέπτη αναφορικά με τους τρόπους αντίληψης της πραγματικότητας και τα νοήματα που αυτός διαμορφώνει, όπως ο κονστрукτιβισμός (Hein 1998), πολλαπλές νοημοσύνες (Gardner 1993), αλλά και αναφορικά με την έννοια της εμπειρίας (Falk & Dierking 2012) και της ενεργής συμμετοχής, οδηγώντας σε έναν συνεχιζόμενο εμπλουτισμό των μεθόδων που εφαρμόζονται στη μουσειοπαιδαγωγική πράξη. Σύμφωνα με τους Dreykorn και Wagner, η μουσειοπαιδαγωγική εφαρμόζει μεγάλη ποικιλία διαφορετικών μεθόδων που περιλαμβάνουν την προφορική έκφραση, τη γραφή, τη μουσική, τον χορό, τον πειραματισμό, την έρευνα, τον αναστοχασμό, τη μίμηση, τη δημιουργία συνειρμών και διασυνδέσεων, τη σύγκριση, την ερμηνεία και την έκφραση κρίσεων, ενώ παράλληλα, καθώς πρόκειται για μουσειακούς χώρους με αυθεντικά εκθέματα, βαρύτητα δίνεται στην ενεργοποίηση όλων των αισθήσεων, της όρασης, της όσφρησης, της ακοής, της αφής και της γεύσης (2007: 159). Τα παραπάνω υποστηρίζονται και από τη διευρυμένη διάσταση της μουσειακής μάθησης, που δεν περιορίζεται στην απόκτηση γνώσεων και κατανόησης, αλλά επεκτείνεται σε θέματα ψυχαγωγίας,

έμπνευσης, δημιουργικότητας, ανάπτυξης δεξιοτήτων, απόψεων και αξιών, με στόχο την ατομική και κοινωνική δραστηριοποίηση και εξέλιξη (Hooper-Greenhill 2007).

Οι μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι εφαρμόζονται σε εκπαιδευτικές διαδικασίες που πραγματοποιούνται με την υποστήριξη των εμπυχωτών ή άλλου ειδικευμένου προσωπικού των μουσείων, δηλαδή σε δραστηριότητες άμεσης επικοινωνίας, γνωστές ως εκπαιδευτικά προγράμματα, οι οποίες και αποτελούν βασικό πεδίο εφαρμογών της μουσειοπαιδαγωγικής. Ο όρος «εκπαιδευτικό πρόγραμμα», χρησιμοποιείται ευρέως για να περιγράψει μια εκπαιδευτική διαδικασία που πραγματοποιείται σε μουσειακούς χώρους, απευθύνεται σε ομάδες επισκεπτών, αναπτύσσεται σε διαφορετικά στάδια και περιλαμβάνει διαφορετικά είδη επιμέρους δραστηριοτήτων και μεθόδους. Για παράδειγμα, ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να περιλαμβάνει τη μέθοδο της αφήγησης με μια σύντομη ξενάγηση ή διήγηση ιστορίας, στη συνέχεια μια συζήτηση με την εφαρμογή της μαιευτικής ή μια εξερεύνηση του μουσειακού χώρου και να ολοκληρώνεται με κάποια μορφή βιωματικής δημιουργικής δραστηριότητας. Η μεθοδολογική ποικιλία στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, εκτός του ότι δύναται να διατηρήσει αμείωτο το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων, παρέχει δυνατότητες ανταπόκρισης στις ιδιαιτερότητες των επισκεπτών, μέσα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε μεθόδου.

Η αναγνώριση των ιδιαιτεροτήτων του κοινού και της ύπαρξης διαφορετικών ομάδων στόχου έχει οδηγήσει, επίσης, στην ανάπτυξη διαφορετικών μεθοδολογιών που θα μπορούν να τους επιτρέψουν τη συμμετοχή στη μάθηση για τον πολιτισμό, αρκεί να υπάρξει κατάλληλος σχεδιασμός, εκπαιδευμένο προσωπικό, χρηματικοί πόροι, υποδομές και γνώση του κοινού, των γνώσεών τους, των προσδοκιών τους, του πολιτισμικού υπόβαθρου, των συναισθηματικών και φυσικών αναγκών τους (Kunz-Ott 2011: 6-9).

Στόχος των εκπαιδευτικών αυτών διαδικασιών είναι η διευκόλυνση της διανοητικής και συναισθηματικής πρόσβασης των επισκεπτών στις εκθεσιακές θεματικές μέσα από την παρότρυνση για ανακάλυψη των νοημάτων που ενυπάρχουν στα μουσειακά εκθέματα και στο σύνολο του εκθεσιακού χώρου, μέσα από τη δημιουργία συσχετισμών ανάμεσα στα εκθέματα και τη ζωή τους, την έκφραση προσωπικών ερμηνειών, την προώθηση της δημιουργίας και της έμπνευσης. Η μουσειοπαιδαγωγική ως «συνήγορος» των επισκεπτών (Hooper-Greenhill 1994a: 190) δημιουργεί γέφυρες μεταξύ του μουσείου και του κοινού, μεσολαβεί μεταξύ ιδεών και ανθρώπων, μεταξύ της επιστήμης και του κοινού, μεταξύ της μουσειακής πραγματικότητας και της πραγματικότητας των επισκεπτών (Rese 1995: 174). Οι δραστηριότητες άμεσης επικοινωνίας λειτουργούν, επομένως, ως ένα επιπλέον επίπεδο ερμηνείας του μουσειακού περιβάλλοντος, αυτό της «ζωντανής ερμηνείας». Διαμορφώνουν παιδαγωγικές καταστάσεις σε μουσειακούς χώρους και παράλληλα λειτουργούν

επικουρικά ή ακόμη και διορθωτικά στην επικοινωνιακή ποιότητα των εκθέσεων και των άλλων συνοδευτικών ερμηνευτικών μέσων.

Οι δραστηριότητες άμεσης επικοινωνίας, παρά τον εμπλουτισμό των διαδικασιών προσέγγισης του μουσειακού υλικού τόσο με έντυπα όσο και με ψηφιακά μέσα, συνεχίζουν να παραμένουν πιο αποτελεσματικές μορφές μετάδοσης και εμπειρίας των μουσειακών περιεχομένων (Dreykorn & Wagner 2007: 159). Αυτό οφείλεται στη δυναμική της διαπροσωπικής επικοινωνίας. Όπως και κάθε ανθρώπινη σχέση επικοινωνίας, θεωρούνται αναντικατάστατες για τη σχέση του ανθρώπου με τον εαυτό του και το περιβάλλον, ακόμη και σήμερα που οι τεχνολογίες και τα μέσα των εκπαιδευτικών διαδικασιών πληθαίνουν (Μπακιρτζής 2002: 167).

Ειδικότερα, στις δραστηριότητες αυτές αναπτύσσονται δύο επίπεδα επικοινωνίας: α. με αφορμή το αντικείμενο – περιεχόμενο – θέμα, και β. με αφορμή τις σχέσεις των ατόμων που επικοινωνούν. Μέσω, των επικοινωνιακών σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στους εμπυχωτές και τους επισκέπτες, αλλά και μεταξύ των επισκεπτών, εμπλουτίζονται και οι δυνατότητες διάδρασης επισκέπτη - εκθέματος. Παράλληλα, δραστηριότητες άμεσης επικοινωνίας μπορούν με ευελιξία να ανταποκριθούν στα ατομικά ερωτήματα και στις επιθυμίες των επισκεπτών, αφήνοντας περιθώρια σε αυθόρμητες αντιδράσεις.

Η εφαρμογή της κάθε μουσειοπαιδαγωγικής μεθοδολογίας έχει ως βάση την επιδίωξη να πραγματοποιηθεί η «συνάντηση» του επισκέπτη με το μουσειακό αντικείμενο και τα μουσειακά περιεχόμενα γενικότερα, αλλά και την αξιοποίηση του μουσειακού χώρου ως ενός κατασκευασμένου περιβάλλοντος με μορφωτικές προθέσεις. Ο μουσειακός χώρος, ως βασικό περιβάλλον εφαρμογής των μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων, περιλαμβάνει το σύνολο των εκθεμάτων και των ερμηνευτικών συστημάτων μιας έκθεσης, την οργάνωσή τους και τους τρόπους παρουσίασης των εκθεσιακών περιεχομένων στο σύνολο τους. Η ίδια η έκθεση, η ατμόσφαιρα που αποπνέει, συνιστά ένα μη ορατό μορφωτικό πλαίσιο και επιτρέπει διαδικασίες μάθησης αισθητικές, ενσώματες και επιτελεστικές, προκαλεί εντυπώσεις, συναισθήματα, κινητοποιεί την περιέργεια (Lewalter 2009: 51) και θέτει προϋποθέσεις – δυνατότητες και περιορισμούς – για την εφαρμογή της μουσειοπαιδαγωγικής μεθοδολογίας. Μουσειακοί χώροι και αντικείμενα επιδρούν στις αισθήσεις και στην ενσώματη εμπειρία (Popov-Schlosser 2013: 180-181) και καθορίζουν τον χαρακτήρα της «συνάντησης» του επισκέπτη με το μουσειακό αντικείμενο που προκαλεί με διαφορετικούς τρόπους τις αισθήσεις και αποτυπώνεται στη μνήμη.

Μία μέθοδος μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένη όταν κερδίζει το ενδιαφέρον του επισκέπτη για τα αντικείμενα, τους προκαλεί προσωπικά ερωτήματα, τους κινητοποιεί για την εύρεση απαντήσεων, δηλαδή προωθεί την ίδια την ενασχόληση με τα μουσειακά αντικείμενα (Dreykorn & Wagner

2007a: 160). Ακόμη παραπέρα όμως σημαντικό είναι να παρέχει κίνητρα για (περαιτέρω) μάθηση, ικανοποίηση από την αλλαγή απόψεων και ανάπτυξη νέων ενδιαφερόντων (Lewalter 2009: 49), δυνατότητες για ανάπτυξη της δημιουργικότητας, για έμπνευση και ψυχαγωγία. Σημαντικό, ωστόσο, είναι να μην θεωρηθεί ότι οι μέθοδοι αποτελούν «συνταγές» για κάθε περίπτωση, αλλά η επιλογή και εφαρμογή τους στη μουσειοπαιδαγωγική πράξη εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων:

α. *Ομάδα στόχου*: Σε ό,τι αφορά στην ομάδα στόχου τρεις παράμετροι είναι κεντρικής σημασίας για την επιλογή των μεθόδων: 1. τα χαρακτηριστικά της ομάδας (ηλικία, προτιμήσεις, ενδιαφέροντα), 2. οι συνθήκες επίσκεψης (μεμονωμένοι επισκέπτες, οικογένειες, σχολικές τάξεις, οργανωμένες ομάδες κοινού) και 3. ο αριθμός των ατόμων που συμμετέχουν στη δραστηριότητα σε συνδυασμό με τις δυνατότητες χώρων και προσωπικού.

β. *Χώρος υλοποίησης*: Οι χωρικές προϋποθέσεις περιλαμβάνουν τα επιμέρους στοιχεία του εκθεσιακού περιβάλλοντος όπως είναι ο τρόπος έκθεσης και σκηνοθεσίας, ο χαρακτήρας των ερμηνευτικών συστημάτων, οι δυνατότητες κίνησης των επισκεπτών στον χώρο και ατομικής ή συλλογικής προσέγγισης επιλεγμένων εκθεμάτων/θεματικών. Περιλαμβάνουν επίσης τη διαθεσιμότητα συμπληρωματικών χώρων όπως εργαστήρια και χώροι εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

γ. *Εκπαιδευτική στοχοθεσία*: Η εφαρμογή των μεθόδων οφείλει να λαμβάνει υπόψη της τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μουσείου ως χώρου μη τυπικής εκπαίδευσης, που εστιάζει στην αυτοδιάθεση των επισκεπτών, οφείλει δηλαδή να λαμβάνει υπόψη της τη δυνατότητα ατομικών αποφάσεων στη διαμόρφωση της μαθησιακής διαδικασίας και της εμπειρίας των ατομικών τους ικανοτήτων χωρίς την προϋπόθεση ειδικών γνώσεων (Lewalter 2009: 50), παράλληλα με δυνατότητες βιωματικής μάθησης, ενσυναίσθησης, προσωπικής δημιουργικής έκφρασης και αυτοπραγμάτωσης.

δ. *Επικοινωνιακή διάσταση*: Οι δυνατότητες αλληλεπίδρασης, ενεργητικής συμμετοχής και επικοινωνίας που μπορούν να αναπτυχθούν ανάμεσα σε όλους τους εμπλεκόμενους – επισκέπτες και εμψυχωτές – κατά την εφαρμογή μιας μεθόδου επηρεάζουν την εμπειρία του κοινού. Στόχος δεν είναι ένα δασκαλοκεντρικό μάθημα με κίνηση (Dreykorn & Wagner 2007a: 159), με αποτέλεσμα καθοριστικός να αναδεικνύεται ο ρόλος των εμψυχωτών και της στάσης τους στην όλη διαδικασία και στην ανάδειξη της μουσειακής εμψύχωσης ως μιας «τέχνης» (Zacharias 2013: 9).

Εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία

Τα μουσεία προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε σχολικές ομάδες, σε οικογένειες, αλλά και σε μεμονωμένους ανήλικους επισκέπτες. Τα προγράμματα αυτά μπορεί να λειτουργούν ως ομαδική δραστηριότητα στο μουσείο, στο σχολείο ή και στο σπίτι.

Στα περισσότερα μουσεία της Ελλάδας λειτουργούν εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητές, κυρίως του δημοτικού. Διεξάγονται στους εκθεσιακούς χώρους ή στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου και υλοποιούνται τις περισσότερες φορές από μουσειοπαιδαγωγούς ή ειδικούς ερμηνευτές, οι οποίοι διακρίνονται από τη μεταδοτικότητα που έχουν στα παιδιά. Παιχνίδια, δραματοποίηση, αφήγηση ιστορίας, πειράματα, σχέδιο - ζωγραφική - κατασκευές, ξενάγηση και διάλογος είναι οι συνηθέστερες μορφές εκπαιδευτικών προγραμμάτων που πραγματοποιούνται στα ελληνικά μουσεία και είναι ιδιαίτερα αγαπητά στα παιδιά. Δεν είναι τυχαίο, εξάλλου, ότι τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί ο αριθμός των σχολικών ομάδων που επιλέγουν να παρακολουθήσουν κάποιο ειδικό πρόγραμμα που τους προσφέρει το μουσείο. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλά από τα προγράμματα προσφέρονται δωρεάν στους μαθητές και απευθύνονται σε όλους. Σε πολλά μουσεία, μάλιστα, υπάρχουν ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα για κωφά παιδιά, για παιδιά προσφύγων, για παιδιά με αναπηρίες κ.ά.

Πολλά είναι τα μουσεία που προσφέρουν δανειστικό υλικό σε σχολεία ή σε ομάδες ανηλίκων που δεν έχουν τη δυνατότητα να τα επισκεφθούν. Το υλικό αυτό μπορεί να έχει τη μορφή «μουσειοσκευής». Η μουσειοσκευή αναφέρεται σε θέματα του μουσείου και μπορεί να περιλαμβάνει έντυπα, αντίγραφα αντικειμένων, φωτογραφίες, CD, παιχνίδια και άλλα αντικείμενα που βοηθούν τους ενδιαφερόμενους στην καλύτερη κατανόηση του επιλεγμένου θέματος. Το μουσείο προμηθεύει τους εκπαιδευτές με το υλικό αυτό ώστε η επεξεργασία του από τους μαθητές εκτός των συνόρων του μουσείου να προσεγγίζει τη μορφή της επίσκεψης ή να τους προετοιμάζει για μία μελλοντική επαφή με το μουσείο. Πολλά μουσεία παρέχουν το δανειστικό τους υλικό σε σωφρονιστικά ιδρύματα ανηλίκων, σε βιβλιοθήκες, σε κέντρα νεότητας και όχι μόνο.

Άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα μουσείων που υπάρχουν στην Ελλάδα είναι αυτά που έχουν τη μορφή εκδηλώσεων. Συγκεκριμένα, πολλά μουσεία οργανώνουν το σαββατοκύριακο δραστηριότητες για παιδιά, σε μία προσπάθεια να προσελκύσουν τις οικογένειες. Στις περιπτώσεις

αυτές, οι κηδεμόνες έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν και οι ίδιοι το παιδικό πρόγραμμα του μουσείου ή να εμπιστευτούν τα παιδιά τους στους παιδαγωγούς και οι ίδιοι να περιηγηθούν μόνοι τους στις εκθέσεις. Είναι σημαντικό οι συνοδοί των παιδιών μετά το πέρας του προγράμματος να παραμείνουν στο μουσείο και να ανακαλύψουν από κοινού τους χώρους του.

Σε κάποια μουσεία παραχωρείται εκπαιδευτικό υλικό στους επισκέπτες που συνοδεύουν παιδιά. Συνήθως πρόκειται για έντυπα, που περιέχουν πληροφορίες για την έκθεση, προτεινόμενες διαδρομές, δραστηριότητες και ερωτήσεις, με σκοπό να βοηθήσουν τον ενήλικα στην προσπάθειά του να περιηγηθεί ευκολότερα και να κεντρίσει το ενδιαφέρον του παιδιού. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν τα μουσεία ανακοινώνονται στο διαδίκτυο και στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο. Ακόμα, στις Πληροφορίες του μουσείου οι υπάλληλοι μπορούν να ενημερώσουν σχετικά τους ενδιαφερόμενους.

Τέλος, κάποια μουσεία πρωτοπορούν στην οργάνωση ειδικών σεμιναρίων για ενήλικες, διδάσκοντας μουσειακή αγωγή. Τα σεμινάρια αυτά διοργανώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα από τους υπεύθυνους των μουσείων, απευθύνονται σε γονείς, εκπαιδευτικούς και στο ευρύ κοινό που ενδιαφέρεται για την μουσειακή εκπαίδευση και στοχεύουν στην ενημέρωση σχετικά με θέματα μουσειακής αγωγής.

Μεθοδολογία

Μελέτη Περίπτωσης

Σύμφωνα με τον Hamel (Robson, 2010:210) στη μελέτη της περίπτωσης, η περίπτωση είναι η κατάσταση, το άτομο, η ομάδα, ο οργανισμός ή οτιδήποτε άλλο μας ενδιαφέρει. Η μελέτη περίπτωσης υπάρχει από παλιά με τον ίδιο το Hamel να ανιχνεύει την ιστορία της στις κοινωνικές επιστήμες. Επιπλέον ο Bomley (Robson, 2010:210) τονίζει ότι μπορούμε να βρούμε μελέτες της περίπτωσης σε πολύ ανόμοιες περιοχές όπως για παράδειγμα η διοίκηση, η ανατομία, η ανθρωπολογία, η τεχνητή νοημοσύνη, η βιοχημεία, η εγκληματολογία, η συμβουλευτική, η εκπαίδευση, η γεροντολογία, η ιστορία, οι στρατιωτικές μελέτες, οι μελέτες προσωπικότητας, η πολιτική, η ψυχιατρική, η κοινωνιολογία και η κοινωνική εργασία. Ο ορισμός μελέτη της περίπτωσης, σύμφωνα με τον Yin (Robson, 2010:216) είναι μια στρατηγική διεξαγωγής έρευνας που περιλαμβάνει μια εμπειρική διερεύνηση ενός συγκεκριμένου σύγχρονου φαινομένου μέσα στο πραγματικό πλαίσιο της ζωής του χρησιμοποιώντας πολλαπλές πηγές απόδειξης.

Τα σημαντικά σημεία έγκεινται στο ότι η μελέτη της περίπτωσης είναι αρχικά μια στρατηγική, δηλαδή, μια στάση ή προσέγγιση παρά μια μέθοδος όπως είναι η παρατήρηση ή η συνέντευξη. Το ενδιαφέρον της στρέφεται στην έρευνα, ενώ περιλαμβάνει την αξιολόγηση. Αποτελεί μια εμπειρική μέθοδο έρευνας διότι βασίζεται στην συλλογή αποδείξεων, εστιασμένη σε ένα φαινόμενο και στο πλαίσιό του, τυπικά σε καταστάσεις όπου το όριο μεταξύ του φαινομένου και του πλαισίου του δεν είναι σαφές και διεξάγεται χρησιμοποιώντας πολλαπλές μεθόδους αποδείξεων ή συλλογής δεδομένων.

Ο Valsiner (Robson, 2010:213) θεωρεί ότι « η μελέτη μεμονωμένων περιπτώσεων ήταν πάντα η σημαντικότερη στρατηγική στην προαγωγή της γνώσης για τα ανθρώπινα όντα. Προς την ίδια κατεύθυνση βρίσκεται και ο Bromley (Robson, 2010:213) ο οποίος υποστηρίζει ότι «η μεμονωμένη μελέτη της περίπτωσης ή η ανάλυση κατάστασης αποτελεί τη βάση της επιστημονικής διερεύνησης. Επιπρόσθετα, σε ένα μη αποδιδόμενο παράθεμα, την κοινή άποψη ότι «η επιστήμη δεν ασχολείται με τη μεμονωμένη περίπτωση». Αυτές οι αποκλίνουσες απόψεις κρύβουν μια βαθιά ριζωμένη αβεβαιότητα για την αξία και τη θέση του να μελετώνται περιπτώσεις. Μέχρι πρόσφατα η μελέτη της περίπτωσης θεωρούνταν ως ένα είδος «εύκολης επιλογής» που είναι αποδέκτη μόνον ως ένας διερευνητικός πρόδρομος σε κάποιο «σκληρό» πείραμα ή δειγματοληπτική έρευνα ή ως ένα συμπλήρωμα σε τέτοιες προσεγγίσεις αλλά αμφίβολης αξίας καθαυτή. Ωστόσο, οι Cook και Campbell (Robson, 2010:213) αντιμετωπίζουν τη μελέτη της περίπτωσης ως μια νομιμοποιημένη εναλλακτική στον πειραματισμό, υπό κατάλληλες

συνθήκες επισημαίνοντας ότι όταν εφαρμόζεται κανονικά δεν θα έπρεπε να υποβιβάζεται με το σχέδιο έλεγχος ομάδας. Η μελέτη της περίπτωσης δεν αποτελεί ελαττωματικό πειραματικό σχέδιο αποτελεί μια ουσιαστικά διαφορετική ερευνητική στρατηγική με το δικό της σχέδιο. Ο Blomley (Robson, 2010: 213) επισημαίνει ότι οι μελέτες της περίπτωσης πολλές φορές διεξάγονται με έναν άτσαλο, πρόχειρο και ανεπαρκή τρόπο που είναι ενίοτε διεφθαρμένος.

Σε πολλές μελέτες είναι αναγκαίο να μελετήσουμε περισσότερες από μια περιπτώσεις. Μια πολύ συνηθισμένη παρανόηση είναι ότι αυτό γίνεται με σκοπό να μαζευτεί ένα «δείγμα» περιπτώσεων, ώστε να μπορεί να γίνει γενίκευση σε κάποιο πληθυσμό. Με βάση τον Yin (Robson, 2010:216) δημιουργεί τη χρήσιμη αναλογία ότι η διεξαγωγή μελετών πολλαπλής περίπτωσης είναι να διεξάγονται πολλαπλά πειράματα. Αυτά μπορεί να είναι προσπάθειες για επανάληψη ενός αρχικού πειράματος ή μπορεί να στηρίζονται πάνω στο πρώτο πείραμα, ίσως μεταφέροντας τη διερεύνηση σε μια άλλη περιοχή που προτάθηκε από την πρώτη μελέτη εστιάζοντας σε μια περιοχή που δεν καλύφθηκε αρχικά. Αυτή η δραστηριότητα, είτε πρόκειται για μελέτες πολλαπλής περίπτωσης, είτε για πολλαπλά πειράματα. Επιπρόσθετα η πρώτη μελέτη της περίπτωσης θα προσφέρει αποδείξεις που υποστηρίζουν μια «θεωρητική άποψη» για το τι συμβαίνει, ίσως με όρους μηχανισμών και πλαισίων στα οποία αυτοί λειτουργούν. Αυτή η θεωρία και η πιθανή υποστήριξή της ή διάψευσή της, πολλές φορές καθοδηγεί την επιλογή των μεταγενέστερων περιπτώσεων σε μια μελέτη πολλαπλής περίπτωσης. Θα μπορούσε να σημειωθεί ότι τα ευρήματα, τα πρότυπα των δεδομένων από αυτές τις μελέτες της περίπτωσης, τα οποία προσφέρουν αυτού του είδους την υποστήριξη, ιδιαίτερα εάν προσφέρουν ταυτόχρονα αποδείξεις που δεν ταιριάζουν με εναλλακτικές θεωρίες αποτελούν τη βάση για την γενίκευση.

Έπειτα επιλέγονται περιπτώσεις όπου η θεωρία θα πρότεινε είτε ότι θα επιτυγχάνεται το ίδιο αποτέλεσμα, είτε ότι θα επιτευχθούν προβλεπόμενα διαφορετικά αποτελέσματα. Λόγου χάρι τριών περιπτώσεων από κάθε μια που αποβαίνουν κατά τον προβλεπόμενο τρόπο, αυτό προσφέρει πολύ ακαταμάχητη απόδειξη για τη θεωρία. Αυτό είναι μια υπεραπλούστευση, επειδή οι μελέτες της περίπτωσης και τα αποτελέσματά τους είναι πιθανό να είναι πολύπλευρα και δύσκολο να συλληφθούν επαρκώς στο πλαίσιο μιας απλής θεωρίας. Η υποστήριξη της θεωρίας μπορεί να είναι κατάλληλη ή προκατειλημμένη σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, οδηγώντας στην αναθεώρηση και περαιτέρω ανάπτυξη της θεωρίας, και επομένως πιθανόν στην ανάγκη για περαιτέρω μελέτες της περίπτωσης.

Β' ΜΕΡΟΣ

Το Μουσείο των Δελφών

Το Μουσείο

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών, από τα πιο σημαντικά στην Ελλάδα, παρουσιάζει την ιστορία του φημισμένου δελφικού ιερού και του πιο ξακουστού μαντείου του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Οι πλούσιες συλλογές του περιλαμβάνουν κυρίως αρχιτεκτονικά γλυπτά, αγάλματα και έργα μικροτεχνίας, αφιερώματα των πιστών στο ιερό, τα οποία ανακλούν τη θρησκευτικο-πολιτική και καλλιτεχνική δραστηριότητά του σε όλη την ιστορική του πορεία, από την ίδρυση του απολλώνειου τεμένους τον 8ο αι. π.Χ. έως την παρακμή του στα χρόνια της ύστερης αρχαιότητας.

Το μουσείο στεγάζεται σε διώροφο κτήριο συνολικού εμβαδού 2.270 τ.μ. και βρίσκεται δίπλα από τον αρχαιολογικό χώρο του ναού. Η μόνιμη έκθεσή του καταλαμβάνει δεκατέσσερις αίθουσες και οι αποθηκευτικοί χώροι έκταση 558 τ.μ. Διαθέτει εργαστήριο συντήρησης κεραμικών και μεταλλικών αντικειμένων, καθώς και εργαστήριο αποκατάστασης ψηφιδωτού. Ύστερα από την τελευταία ανακαίνιση του κτιρίου, διαμορφώθηκαν χώροι υποδοχής και εξυπηρέτησης των επισκεπτών, κυλικείο και πωλητήριο εντύπων. Το μουσείο εποπτεύεται από τη Γ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Ιστορία του Μουσείου

Το ενδιαφέρον που έχει προκαλέσει το Μουσείο των Δελφών και η ιστορία του στο πέρασμα του προηγούμενου αιώνα, είναι αξιοσπρόσεκτο. Αρχιτεκτονικές ιδέες γνωστών αρχιτεκτόνων έχουν αντικατοπτριστεί στο μουσείο, καθώς και τέσσερις γενιές Γάλλων αλλά και Ελλήνων αρχαιολόγων έχουν εκφράσει τις μουσειολογικές και αισθητικές τους αντιλήψεις. Στη δεκαετία του 1940 τα εκθέματα του Μουσείου που βρίσκονταν σε αυτό 100 χρόνια έζησαν τέσσερις επανεκθέσεις αλλά και τη ερήμωση του στην ίδια δεκαετία. Η γερμανική και ιταλική Κατοχή και οι εμφύλιες διαμάχες που εμφανίστηκαν στο προσκήνιο τότε, οδήγησαν στην αποκαθήλωση ορισμένων, από αυτά και την ενταφίαση άλλων, προκειμένου να μπορέσουν να προστατευτούν από τους κινδύνους που είχαν προκληθεί. Στις αρχές του εικοστού αιώνα παρατηρώντας τη φωτογραφία του Μουσείου των Δελφών στα ταχυδρομικά δελτάρια κανείς δεν θα μπορούσε να πιστέψει ότι το μικρό αυτό κτίριο με τη δίρριχτη στέγη στις πλαϊνές πτέρυγες που πιο πολύ θύμιζε επαρχιακό σιδηροδρομικό σταθμό θα μεταλλάσσόταν σε ένα τεράστιο και σύγχρονο κτίριο που θα αποτελούνταν από μια αυστηρή, λίθινη πρόσοψη. Το 1903 εγκαινιάστηκε το πρώτο αυτό Μουσείο που αποτελεί δημιούργημα του Γάλλου αρχιτέκτονα Α. Tournaire και οικοδομήθηκε με τη χρηματική υποστήριξη του Ανδρέα Συγγρού. Το 1903, αποτελεί την αρχή για την επίσημη αποπεράτωση της μεγάλης γαλλικής ανασκαφής που έγινε στους Δελφούς. Ο πρώτος Έφορος Αντώνιος Κεραμόπουλος περιγράφει

στον οδηγό του Μουσείου ότι στις έξι αίθουσες ταξινομήθηκαν οι πλαστικοί θησαυροί των Δελφών που ήταν εξαιρετικά αρχιτεκτονικά λείψανα. Μέσα από αυτή τη περιγραφή διαγράφεται ο χαρακτήρας της πρώτης έκθεσης. Τα αρχαία του Δελφικού ιερού επειδή δεν είχαν προλάβει να μελετηθούν επαρκώς δεν τοποθετήθηκαν με κάποια ορισμένη χρονολογική ή θεματική σειρά. Όλο αυτό βέβαια, δεν στάθηκε εμπόδιο ώστε τα ευρήματα του ιερού να κάνουν το γύρω του πολιτισμένου κόσμου μέσω του διεθνούς Τύπου της εποχής. Ο Κεραμόπουλος με την απαρίθμηση των αρχαίων είχε στόχο να δείξει την κατηγορία των εκθεμάτων που περικλείονταν στο πρώτο Μουσείο αλλά και τις εκθέσεις που δημιουργήθηκαν στη συνέχεια του 20^{ου} αιώνα και προκάλεσαν μεγάλη εντύπωση και ενδιαφέρον τα αρχιτεκτονικά γλυπτά και ανάγλυφα όπως για παράδειγμα οι ζωοφόροι και μετόπες καθώς και τα ολόγλυφα που δεν είναι άλλα από τις Καρυάτιδες τα αετώματα και τα ακρωτήρια που ομόρφαιναν και διακοσμούσαν τα μνημεία του ιερού. Η κατηγορία αυτή των αρχαίων αποτελούσε αναμφισβήτητα τις πιο λαμπερές ανακαλύψεις της μεγάλης ανασκαφής του ιερού καθώς έδωσε και το έναυσμα στο Μουσείο των Δελφών να αποτελεί το κατεξοχήν Μουσείο μνημειακής πλαστικής στην Ελλάδα. Ένα από τα επιτεύγματα του διευθυντή των γαλλικών ανασκαφών Theophile Homolle ήταν η έκθεση του 1903 όπου το βασικό θέμα που της ανατίθεται είναι ότι έμοιαζε με αποθήκη εξαιτίας της μεγάλης συγκέντρωσης των αρχαίων. Το προτέρημα της έκθεσης που κέντρισε το ενδιαφέρον πολλών ήταν οι αναπλάσεις ολόκληρων μνημείων με τη εφαρμογή γύψινων εκμαγείων που δημιούργησαν ένα διδακτικό και στομφώδης σκηνικό στο Μουσείο. Ορισμένα από τα εκθέματα που χρησιμοποιήθηκαν για την «αναπαράσταση» με τρόπο διδακτικό και για να εμπεδωθούν αποτελεσματικότερα τα μνημεία του μουσείου ήταν 1) η πρόσοψη του θησαυρού των Σιφνίων 2) οι στήλες του Αιμιλίου Παύλου και των Μεσσηνίων 3) η άκανθα με τις χορεύτριες 4) η Σφίγγα. Ο Homolle σε μια ομιλία για το Μουσείο το 1903 τόνισε: «Όπου η αναστήλωση του μνημείου δεν είναι δυνατή με αυθεντικό υλικό, συμπληρώθηκε με εκμαγεία, όχι μόνο για να φαντάζουν πιο ελκυστικά, αλλά για να ξαναμπούν τα έργα τέχνης εκεί που θέλησαν οι δημιουργοί τους. Μια τέτοια αναστήλωση έγινε στο Μουσείο των Δελφών για το θησαυρό των Σιφνίων, που ορθώνεται σήμερα με όλη τη λαμπρότητα του διακόσμου του.» Η αρχιτεκτονική πλευρά της έκθεσης προβάλλεται έντονα με τα ομοιώματα των δελφικών μνημείων εις βάρος της μικροτεχνίας αλλά και της γλυπτικής. Η υποβαθμισμένη μουσειακή παρουσίαση του Ηνίοχου προκαλεί την θλίψη του αρχαιολόγου Γιάννη Μηλιάδη ο οποίος στο οδηγό του Μουσείου το 1930 δηλώνει ότι «Μόνο η Ρωμαϊκή αδιαφορία μπορεί να ανέχεται το αριστούργημα αυτό στημένο δεκάδες χρόνια σε ακατάλληλο μέρος.» Η έκθεση ήταν μακροχρόνια και διήρκησε 32 χρόνια και παρά το πέρασμα των χρόνων έμεινε ατσαλάκωτη. Επιπλέον πέρασε ακέραιη τις συνέπειες του Α Παγκοσμίου πολέμου και βίωσε την άνοιξη του μεσοπολέμου καθώς και τις δελφικές γιορτές και είχε την τιμή να δεχτεί διάσημους επισκέπτες από υπερπόντιες χώρες.

Το ίδιο ακριβώς διάστημα τα νέα ευρήματα μεγαλώνουν ολοένα, τα εκθέματα του μουσείου έπρεπε να προβληθούν σε ευρύτερους χώρους και οι νέες γενιές αρχαιολόγων είχαν αμφιβολία για το ίδιο το πνεύμα της παρουσίασης του 1903 με τις πολλές γύψινες αποκαταστάσεις που είχαν ως σκοπό τον εντυπωσιασμό και όχι την αρχαιολογική σταθερότητα και μαρτυρούσαν πολλές φορές αρκετά λάθη. Όλα τα παραπάνω και σε συνδυασμό με την μεγάλη αύξηση που είχε ο τουρισμός στο Μεσοπόλεμο οδήγησαν το 1935 τη δημιουργία ενός νέου κτιρίου μέσα στο οποίο ενσωματώθηκε το παλαιό. Το πρόγραμμα σχολικών κτιρίων του Μεσοπολέμου είχε επηρεάσει το νέο οικοδόμημα (1935-1938) και η έκθεση που ακολούθησε έλαβε τέλος το 1939 δηλαδή λίγο πριν αρχίσει ο πόλεμος. Αντίθετα η πιο παλιά έκθεση των Γάλλων τόνιζε το νόημα της μεγάλης ανασκαφής όπου άρχισε με το ενδιαφέρον της Ελλάδας. Μια από τις διασημότερες μορφές της γενιάς των Γάλλων του Μεσοπολέμου που πέρασαν από τους Δελφούς ήταν ο ευπατρίδης Pierre de la Coste – Messeliere. Μεγάλη εντύπωση προκάλεσαν οι γνώσεις καθώς και η αισθητική του παιδεία που θα έλεγε κανείς ότι είναι ότι καλύτερο έχει γραφτεί για την αρχαϊκή πλαστική των Δελφών. Η συνεισφορά του στο νέο Μουσείο είχε μεγάλη αξία και μέχρι και σήμερα έχει αφήσει ιστορία και δεν θα μπορούσε να μην ανατεθεί στον ίδιο η συμπλήρωση των αρχαίων κομματιών και η εργασία για τους αρχαϊκούς θησαυρούς.

Η αίθουσα των ιωνικών αρχαϊκών μνημείων η λεγόμενη αίθουσα των Σιφνίων συγκροτεί το στοίχημα της νέας έκθεσης. Για την προβολή του διακοσμητικού πλούτου του θησαυρού των Σιφνίων καθώς και των ιωνικών κτιρίων του ιερού καθοριστικό ρόλο έπαιξε η καθαίρεση των γύψινων εκμαγείων χωρίς όμως την επέμβαση πρωτότυπων και αντιγράφων. Επιπρόσθετα στην νέα έκθεση όλα τα εκθέματα τοποθετήθηκαν επιστημονικά και με χρονολογική σειρά σε αντίθεση με τη παρουσίαση από τον Homolle. Σημαντικό είναι ότι με την κήρυξη του πολέμου στην Ελλάδα η προπολεμική έκθεση παρέμεινε κλειστή για το ευρύ κοινό διότι έπρεπε να προστατευτούν τα ευρήματα από τη καταστροφή των συγκρούσεων. Οι πρώτες κινήσεις που έγιναν ήταν να θαφτούν τα μάρμαρα για ακόμη μια φορά στη δελφική γη, καθώς και σε ρωμαϊκούς τάφους και σε λάκκους που ανοίχτηκαν μπροστά στο Μουσείο και όλες οι αίθουσες να αδειάσουν πλήρως. Τα αρχαία που ήταν κατασκευασμένα από πολύτιμο υλικό έπρεπε με κάθε τρόπο να απομακρυνθούν από το τόπο τους ενώ τα χρυσελεφάντινα και ο ασημένιος ταύρος μεταφέρθηκαν στην Αθήνα για να φυλαχθούν στο θησαυροφυλάκιο της Εθνικής Τράπεζας. Αυτά τα δύο είχαν βρεθεί από τους Γάλλους τρεις μήνες μετά το ξέσπασμα του πολέμου. Τέλος ο Ηνίοχος εξορίστηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και παρέμεινε εκεί ως το 1951.

Η νύχτα για τις δελφικές αρχαιότητες ήταν μεγάλη προτού ολοκληρωθεί η επανέκθεσή τους διότι επεκτάθηκαν και μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας λόγω των κινδύνων που εμφανίστηκαν από τις εμφύλιες συρράξεις. Εξαιτίας της στρατιωτικής επιτηρούμενης περιοχής που βρίσκονταν κοντά

στους Δελφούς και στο Μουσείο χωρίς μόνιμο αρχαιολόγο η δεκαετία του '40 -'50 χαρακτηρίστηκε πολεμική δεκαετία και δεν προτάθηκε για να δημιουργηθούν έργα πολιτιστικού περιεχομένου. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα το βάρος να πέσει στη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή όπου αρκετά από τα μέλη της είχαν εγκλωβιστεί κατά τη περίοδο της κατοχής στους Δελφούς και προχωρούσαν σε διάφορες μικροέρευνες. Το 1952 αποτελεί μια σημαντική χρονολογία καθώς ολοκληρώθηκε η επανάκτηση των εκθεμάτων από τα κρησφύγετα όπου βρίσκονταν για μεγάλο χρονικό διάστημα καθώς και την επιστροφή του Ηνίοχου στο Μουσείο. Για έξι χρόνια το κοινό είχε τη δυνατότητα να θαυμάσει την προπολεμική έκθεση και τα αρχαία τα οποία πλέον βρίσκονταν στην παλιά τους θέση με μικρές αλλαγές τις οποίες όμως προέβλεπε η έρευνα των δελφικών μνημείων ύστερα από μελέτη μισού αιώνα. Η ανάγκη του Μουσείου για μια νέα έκθεση που θα υπήρχαν καλύτερες προοπτικές αλλά και συνθήκες για τα αρχαία έγινε σύντομα φανερή, και αυτό θα γινόταν πιο ολοκληρωμένο με τις αλλαγές των κτιρίων.

Επιπλέον η Τρίτη έκθεση στοχεύει στην ανακαίνιση του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών με απώτερο σκοπό την τουριστική εκμετάλλευση των μνημείων. Έτσι το 1958 ζητήθηκε από τον αρχιτέκτονα Πάτροκλος Καραντινός να βοηθήσει στην ανάδειξη των αρχαίων αφού ο χώρος που υπήρχε ήταν συγκεκριμένος. Με τη βοήθεια των εσωτερικών διαρρυθμίσεων δημιούργησε δυο καινούργιες μεγάλες αίθουσες ενώ παράλληλα έδωσε πιο πολύ φως από την οροφή. Σημαντικό ρόλο στην επανέκθεση είχε ο Χρήστος Καρούζος ο οποίος απείχε από την προηγούμενη και μετά την ολοκλήρωση του τεράστιου έργου του, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο η απασχόλησή του με τους Δελφούς ήταν εφικτή. Η ολοκλήρωση της μουσειολογικής μελέτης θα ήταν αδύνατη αν δεν υπήρχε εντατική παρουσία καθώς και αυστηρή καθοδήγηση από την Ιωάννα Κωνσταντίνου, έφορος των Δελφών. Η συγκεκριμένη έκθεση αποτέλεσε την επιστημονικότερη παρουσίαση που είχε ξεκινήσει προπολεμικά και όλο αυτό οδήγησε στη διάταξη κατά μνημεία που βρίσκονταν στο ιερό αλλά και με βάση την χρονολογία. Επιπλέον οδήγησε και σε μια αποσύνθεση των γλυπτών από τα αρχιτεκτονικά στοιχεία που υπήρχαν σε αυτά αλλά και στην επικράτηση της Πλαστικής του Μουσείου των Δελφών. Το ξεκίνημα της έκθεσης το 1961 συναντήθηκε με την ανάπτυξη του τουρισμού και αυτό φέρει ως αποτέλεσμα στη μεγάλη διάρκειά της να δεχτεί μεγάλη μάζα επισκεπτών όπου έκαναν γνωστά τα εκθέματα σε κάθε γωνιά της γης. Η έκθεση αυτή στάθηκε η αφορμή τα εκθέματα όπως είναι αυτό του Ηνίοχου, της Σφίγγας αλλά και της Κύλικας με του Απόλλωνα να γίνουν ευρέως δημοφιλή.

Λίγο πριν εμφανιστεί ο εικοστός πρώτος αιώνας η Τρίτη έκθεση που αποτέλεσε και τη μεγαλύτερη σε διάρκεια του Μουσείου φάνηκε ότι είχε ολοκληρωθεί. Ο αρχιτέκτονας Αλέξανδρος Τομπάζης ανέλαβε ορισμένες αλλαγές που θα βελτίωναν το Μουσείο. Τέτοιες ήταν η ανάπλαση της όψεως του Μουσείου, η δημιουργία μιας νέας αίθουσας αποκλειστικά για το αρχαίο έκθεμα του Ηνίοχου

καθώς και η διευθέτηση που θα γινόταν με εσωτερικές διαρρυθμίσεις για την πορεία και κατέθυνση των επισκεπτών. Τέλος όλες οι παλιές αίθουσες που διέθετε το Μουσείο θα ανακαινίζονταν πλήρως σε νέες εκσυγχρονισμένες με βελτιωμένες προοπτικές. Η ανακαίνιση αυτή ήταν αρχιτεκτονικού περιεχομένου και δημιούργησε την πρόκληση στους αρχαιολόγους της Εφορείας για τη σύσταση μιας νέας μουσειολογικής μελέτης που θα αναδείκνυε τα θέματα του Μουσείου των Δελφών. Το τελευταίο τέταρτο του αιώνα η επιστημονική έρευνα άρχισε να κάνει μεγάλη πρόοδο με αποτέλεσμα να δημιουργήσει νέες ερμηνείες και να βοηθήσει στην αποκατάσταση των δελφικών μνημείων καθώς και στην ανεύρεση της χαμένης ταυτότητας που φέρουν κάποια αρχαία όπως είναι τα γλυπτά των αετωμάτων του κλασσικού ναού του Απόλλωνα. Στο ανακαινισμένο Μουσείο όλα τα εκθέματα έπρεπε να βρουν τη θέση που άξιζε να έχει το καθένα από αυτά.

Δράσεις μουσείου Δελφών

Το προσωπικό του μουσείου προσφέρει δωρεάν ενδιαφέροντα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές όλων των ηλικιών και ΑμεΑ, εκπαιδευτικές δράσεις για ενήλικες, διαλέξεις επιστημονικού χαρακτήρα, ενώ παράλληλα διοργανώνονται εκθέσεις αρχαιολογικού περιεχομένου με ευρύτερη θεματική ή σύγχρονη τέχνης, εργαστήρια εικαστικών και πραγματοποιούνται ξεναγήσεις για άτομα με αδυναμία στην όραση (Archaeology & arts).

Επιπλέον, η ψηφιοποίηση των συλλόγων και των αρχείων του μουσείου, η υλοποίηση ενός προγράμματος ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών μέσω ΕΣΠΑ με ειδική μέριμνα

για ΑμεΑ, και η προσπάθεια υλοποίησης μελετών για την ανάδειξη περιφερειακών αρχαιολογικών χώρων συνδέονται άμεσα με τον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών που συντείνουν ουσιαστικά όχι μόνο στη προστασία και την προβολή των μνημείων του δελφικού ιερού, αλλά και στη διάδοση των πνευματικών κατακτήσεων του δελφικού ιδεώδους.

Τα τελευταία τρία χρόνια, το μουσείο έχει σημαντικές δράσεις και μια από αυτές είναι η ξενάγηση και δια της αφής σε άτομα με αδυναμία στην όραση. Ο ενθουσιασμός από το ευρύ κοινό και τα μικρά παιδιά που συμμετέχουν σε αυτό το πρόγραμμα είναι έντονος και αποτελεί τη μεγαλύτερη επιβράβευση όλων των προσπαθειών.

Εκπαιδευτικά προγράμματα 2015-2016

Παρακάτω αναφέρονται και αναλύονται εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν στο μουσείο των Δελφών την περίοδο 2015 - 2016. Οι τίτλοι των προγραμμάτων και οι περιγραφές είναι όπως δηλώνονται από το μουσείο και βρίσκονται στην επίσημη ιστοσελίδα ([http://www.e-](http://www.e-delphi.gr/el-)

[delphi.gr/el-gr/%ce%b4%cf%81%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b7%cf%81%ce%b9%cf%8c%cf%84%ce%b7%cf%84%ce%b5%cf%82/%ce%b4%cf%81%ce%ac%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82.aspx](http://www.e-delphi.gr/el-gr/%ce%b4%cf%81%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b7%cf%81%ce%b9%cf%8c%cf%84%ce%b7%cf%84%ce%b5%cf%82/%ce%b4%cf%81%ce%ac%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82.aspx)

Τελευταία ανάκτηση: 02/2017). Παρακάτω στο παράρτημα, παρατίθενται σκαναρισμένες εικόνες από τα ενημερωτικά έντυπα που συνοδεύουν τις δράσεις και μας παραχωρήθηκαν από το μουσείο.

«Ο χρόνος της Αθηναϊκής Δημοκρατίας μέσα από τα μνημεία των Δελφών: από τη μάχη του Μαραθώνα στους Αιγός Ποταμούς» και εικαστικό εργαστήρι με θέμα: «Οι άθλοι του Ηρακλή και του Θησέα».

Το πρόγραμμα διοργανώθηκε στο πλαίσιο του έργου «Ανάδειξη Αρχαιολογικού Χώρου Δελφών» το οποίο χρηματοδοτείται από το ΕΣΠΑ. Περιλαμβάνει θεματική ξενάγηση εντός του Αρχαιολογικού Χώρου και του Μουσείου των Δελφών και δημιουργική απασχόληση εντός του μουσείου. Η επιλογή της παρουσίασης των μνημείων του δελφικού ιερού που συνδέονται με την ακμή και το τέλος της αθηναϊκής δημοκρατίας, από το 490 έως και το 405 π.Χ., γίνεται λόγω της αδιαμφισβήτητης σημασίας της εγκαθίδρυσης του δημοκρατικού πολιτεύματος στη διαμόρφωση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Κατά τη διάρκεια της αθηναϊκής δημοκρατίας, και κυρίως από τη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.) έως και την καταστροφή του στόλου των Αθηνών στους Αιγός Ποταμούς (405 π.Χ.) διαμορφώθηκαν πανανθρώπινα ιδανικά, όπως η ισονομία και η ισηγορία. Η θεματική περιήγηση στα μνημεία του δελφικού ιερού, που συνδέονται με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα της περιόδου αυτής, προσφέρει στους μαθητές τη δυνατότητα να γνωρίσουν μία από τις πλέον λαμπρές περιόδους της αρχαίας ελληνικής ιστορίας, η οποία συνέτεινε ουσιαστικά στη συγκρότηση της φυσιογνωμίας του Ευρωπαϊκού πολιτισμού. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και έχει διάρκεια περίπου 1.30 ώρα.

«Ιστορίες πίσω από τα γράμματα: μελετώντας τις επιγραφές των Δελφών»

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο περιλαμβάνει ενημερωτικό έντυπο σε μελέτη - επιμέλεια Α. Ψάλτη και Ν. Πετρόχειλου. Σχεδιάστηκε με σκοπό την εξοικείωση των μαθητών με την αρχαία επιγραφική και την κατανόηση της συμβολής της στην τεκμηρίωση της ιστορίας και τη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης. Στο ενημερωτικό έντυπο παρουσιάζονται και σχολιάζονται ορισμένες από τις σπουδαιότερες επιγραφές των Δελφών, οι οποίες εκτίθενται στην Επιγραφική Στοά του αρχαιολογικού μουσείου. Οι ιστορίες που παρουσιάζονται μέσω των επιγραφών δίνουν το έναυσμα να συζητηθούν στο σχολείο κρίσιμοι προβληματισμοί της σημερινής κοινωνίας, ενώ ταυτόχρονα προτείνονται δραστηριότητες εντός και εκτός του μουσείου. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου και έχει διάρκεια περίπου 2.00 ώρες.

«Ο Οιδίποδας, η Σφίγγα και τα αινίγματα»

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο περιλαμβάνει ενημερωτικό έντυπο - διαδραστικό φύλλο εργασίας σε σχεδιασμό και επιμέλεια Α.Ψάλτη και Δ. Γαβρίνα. Παρουσιάζει στους μαθητές το μύθο και το μνημείο της Σφίγγας των Ναξίων που εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο και επιχειρεί μια αρχική επαφή των μαθητών με την αρχαϊκή πλαστική τέχνη. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δημοτικού και έχει διάρκεια περίπου 1 ώρα.

«Κλέοβις και Βίτων: Οι ήρωες του Ιερού»

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο περιλαμβάνει ενημερωτικό έντυπο - διαδραστικό φύλλο εργασίας σε σχεδιασμό και επιμέλεια Α.Ψάλτη, Ν. Δαλακούρα και Δ. Γαβρίνα. Παρουσιάζει στους μαθητές το μύθο και τα αγάλματα των δύο ηρώων, τα οποία εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο και έχει ως στόχο την ενημέρωσή τους για τη θρησκευτική ζωή και τις συνήθειες των αρχαίων Ελλήνων, καθώς και την εξοικείωσή τους με τη μνημειακή γλυπτική. Περιλαμβάνει ομαδική δραστηριότητα με δραματοποίηση και εικαστική δραστηριότητα. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δημοτικού και έχει διάρκεια περίπου 1.30 ώρα.

«Αθλητικοί και μουσικοί αγώνες στην αρχαιότητα»

Στόχος του προγράμματος είναι η γνωριμία των μαθητών με τους πανελλήνιους αθλητικούς αγώνες και τα αγωνίσματα που διεξάγονταν κατά τη διάρκειά τους. Ταυτόχρονα παρουσιάζονται το Αρχαίο Γυμνάσιο και το Θέατρο των Δελφών, όπου γίνεται ιδιαίτερη μνεία στους μουσικούς αγώνες, οι οποίοι αποτέλεσαν την αρχή των Πυθικών Εορτών. Στη συνέχεια γίνεται ξενάγηση των μαθητών στις αίθουσες του μουσείου με σκοπό να εντοπίσουν και να περιγράψουν τα εκθέματα τα οποία συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τους αθλητικούς και μουσικούς αγώνες (αγάλματα αθλητών, επιγραφή με μουσικές νότες, Ηνίοχος, κ.ά.). Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δημοτικού και έχει διάρκεια περίπου 1 ώρα.

«Γνωρίζοντας το μουσείο και την ιστορία της πόλης των Δελφών»

Περιπλανώμενοι στους χώρους του μουσείου, οι μαθητές μαθαίνουν την ιστορία του και τις ανάγκες συντήρησης και έκθεσης των αρχαίων αντικειμένων. Ταυτόχρονα γίνεται ξενάγηση στο

σπίτι της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής, όπου παρουσιάζεται η ιστορία της σύγχρονης πόλης των Δελφών και της ανασκαφής του αρχαιολογικού χώρου. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δημοτικού και έχει διάρκεια περίπου 1.30 ώρα.

«Κίρρα: το επίνειο των Δελφών»

Μέσω ξενάγησης στον αρχαιολογικό χώρο της Κίρρας, παρουσιάζεται στους μαθητές η ιστορία της αρχαίας πόλης και η σημασία της για το αρχαίο Ιερό των Δελφών. Επίσης παρουσιάζεται συνοπτικά η ιστορία και η σημασία του Δελφικού Τοπίου. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου και έχει διάρκεια περίπου 2 ώρες.

«Θεάτρου παιχνίδια»

Το πρόγραμμα έχει ως θέμα το θέατρο και τα αρχαία θεατρικά προσωπεία. Οι μαθητές με τη χρήση ειδικού εκπαιδευτικού φυλλαδίου (επιμέλεια: Α. Ψάλτη, Α Τσαρούχα, Ν. Δαλακούρα, Δ. Γαβρίνα) και μέσω ξενάγησης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άμφισσας έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τη λειτουργία του θεάτρου και τη σημασία του για τη ζωή των αρχαίων ελληνικών πόλεων, τις εορτές προς τιμήν του θεού Διονύσου, τα αρχαία μουσικά όργανα, τους ηθοποιούς, τα προσωπεία και τα κουστούμια. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δημοτικού και έχει διάρκεια περίπου 2 ώρες.

«Εκπαιδευτικές δράσεις για άτομα με προβλήματα όρασης»

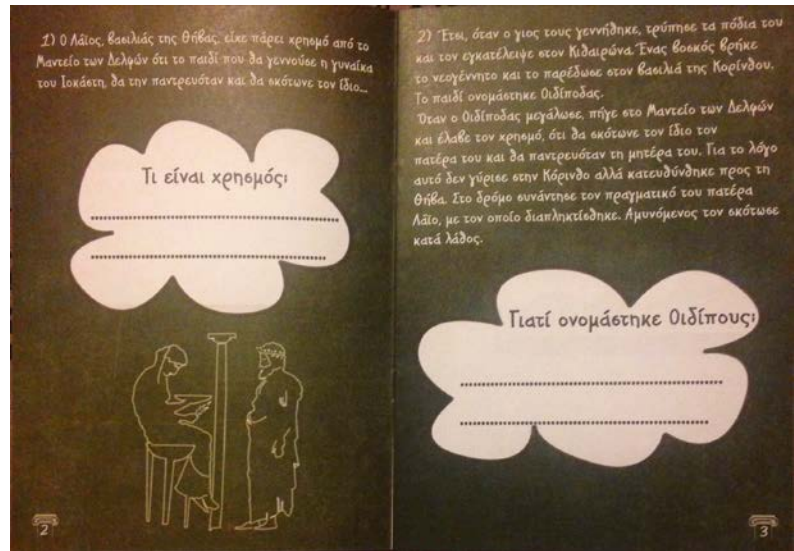
Πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δράσεις, οι οποίες απευθύνονται σε άτομα με μερική ή ολική απώλεια όρασης και περιλαμβάνουν οργανωμένες ξεναγήσεις, δια της αφής, σε επιλεγμένα εκθέματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Δελφών και του Αρχαιολογικού Μουσείου Άμφισσας.

Παράρτημα

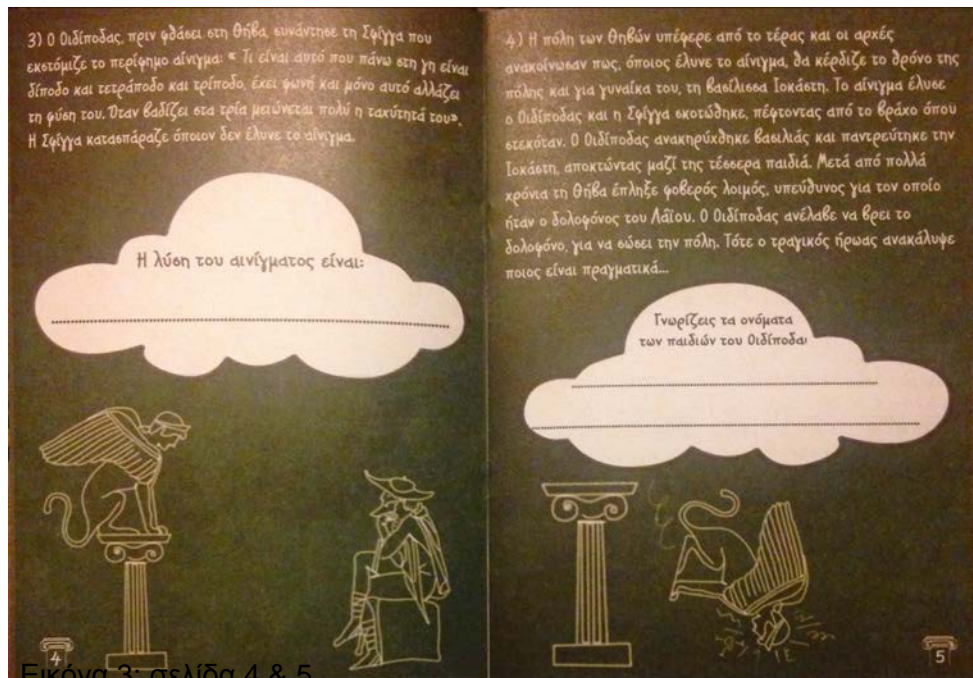
«Ο Οιδίποδας, η Σφίγγα και τα αινίγματα»

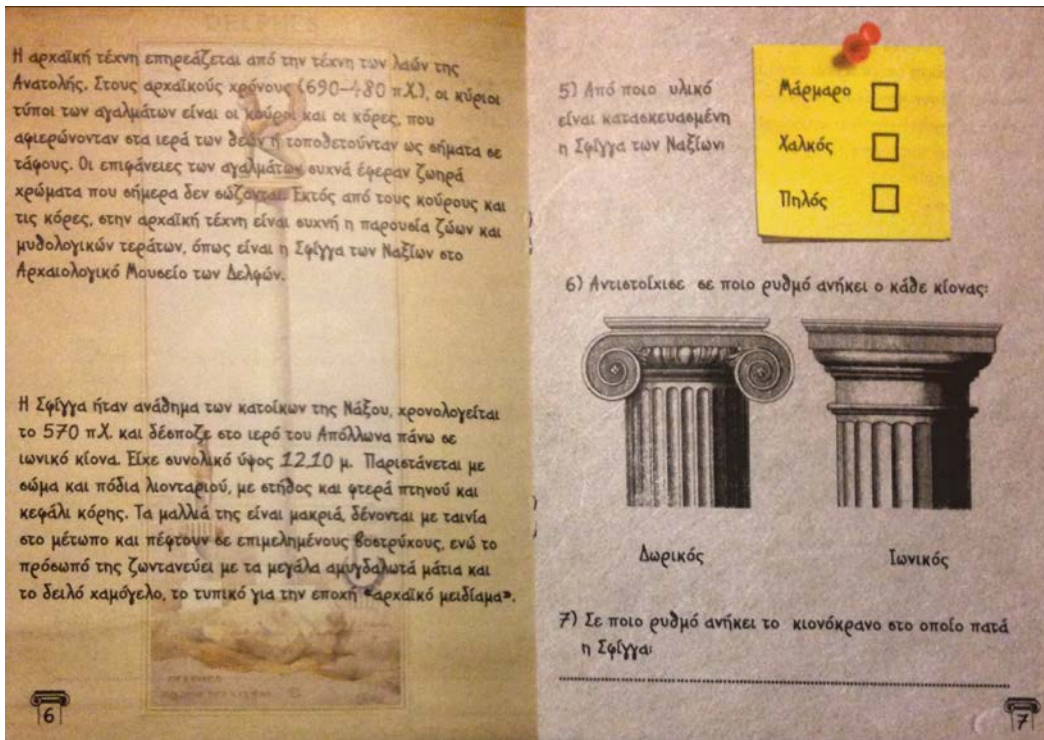
Εικόνα 1: Εξώφυλλο

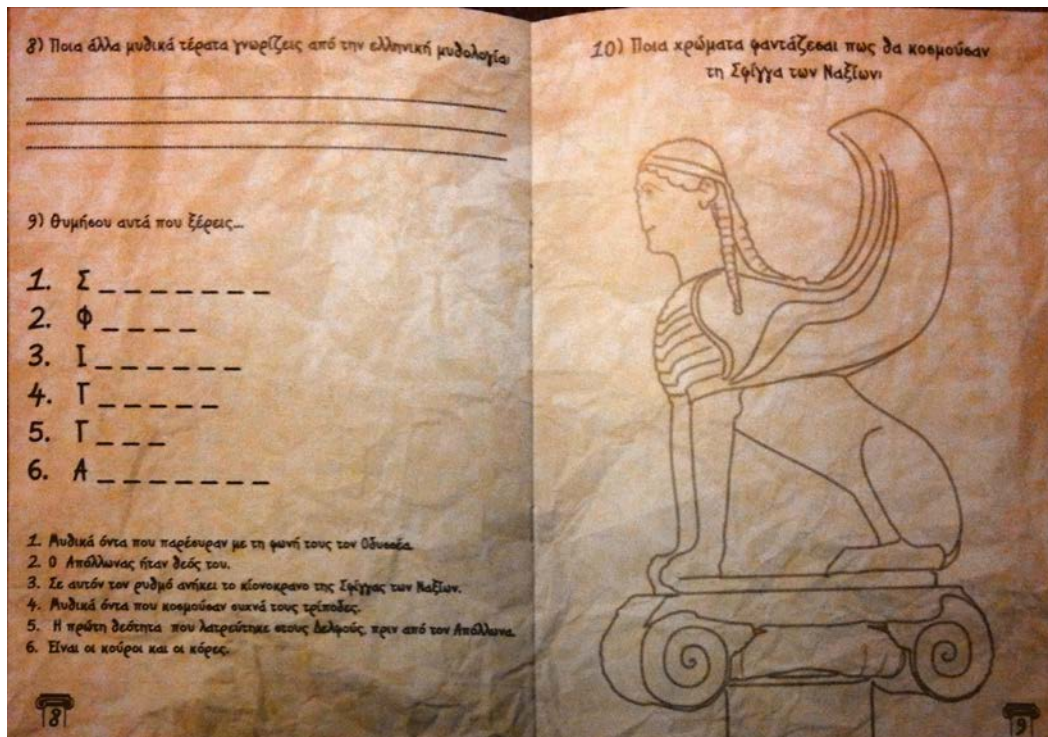
Εικόνα 2: Σελίδα 2 & 3

Εικόνα 3: σελίδα 4 & 5

Εικόνα 4: Σελίδα 6 & 7

Εικόνα 5: Σελίδα 8 & 9

12) Είσαι έτοιμος/η για δράση; Ψάξε να βρεις:

- μία σφίγγα
- ένα αρχαϊκό μινύδιμα
- έναν κούρο
- μία κόρη

13) Τι σε εντυπωιάζει περισσότερο και για ποιο λόγοι

14) Εντόπισε τις ομοιότητες και τις διαφορές της Σφίγγας των Ναξίων με τη Σφίγγα της κύλικας.

11) Ο Οιδίποδας από το Μαντείο των Δελφών κατευθύνεται προς τη Θήβα, για να αποφύγει το πεπρωμένο του. Στην πορεία συναντά τη Σφίγγα, που του δίνει ένα αίνιγμα. Αν εσύ ήσουν η Σφίγγα, ποιο αίνιγμα θα ζητούσες από τον Οιδίποδα να σου λύσει.

Γράψε το αίνιγμά σου:

και τη λύση του:

Εικόνα 6: Σελίδα 10 & 11

Δραστηριότητες μετά το Μουσείο:

- Οργανώστε με την τάξη σας μία επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών. Βρείτε το βράχο στον οποίο στεκόταν η Σφίγγα. Στη συνέχεια βρείτε όλα τα κιονόκρανα και σημειώστε σε ποιον ρυθμό ανήκουν.
- Οργανώστε με την τάξη σας μία επίσκεψη στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Εντοπίστε τον κούρο της Αναθύσθου και την κόρη που ονομάζεται Φραδίκλεια.
- Οργανώστε μία επίσκεψη στο αρχαιολογικό Μουσείο του Κεραμεικού στην Αθήνα. Βρείτε τη Σφίγγα του Μουσείου.
- Δημιούργησε με πλαστελίνη ή πηλό τη δική σου Σφίγγα.

Συμπλήρωσε τις εντυπώσεις σου:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
Γ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Αθήνα - 33054
Τηλ: 2265082313 / Φαξ: 2265082966
Email: iepka@culture.gr
www.yppa.gr

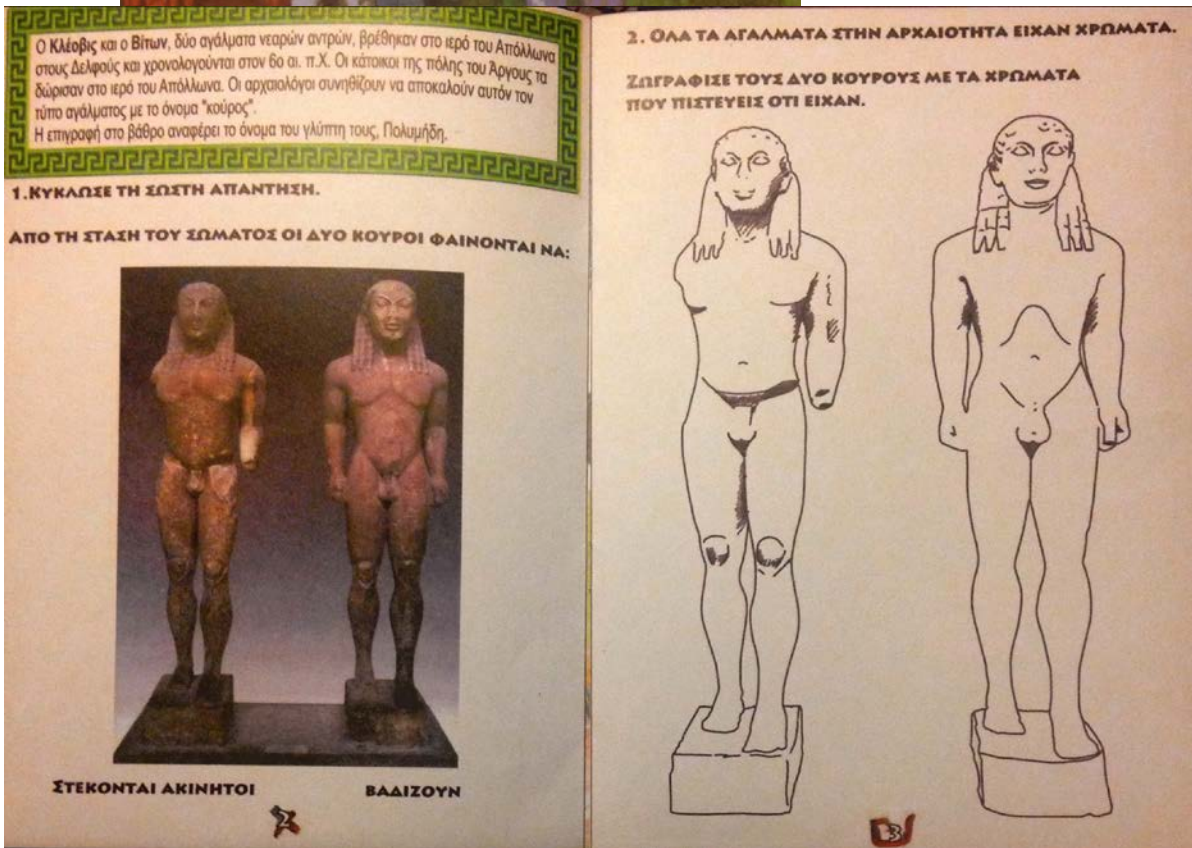
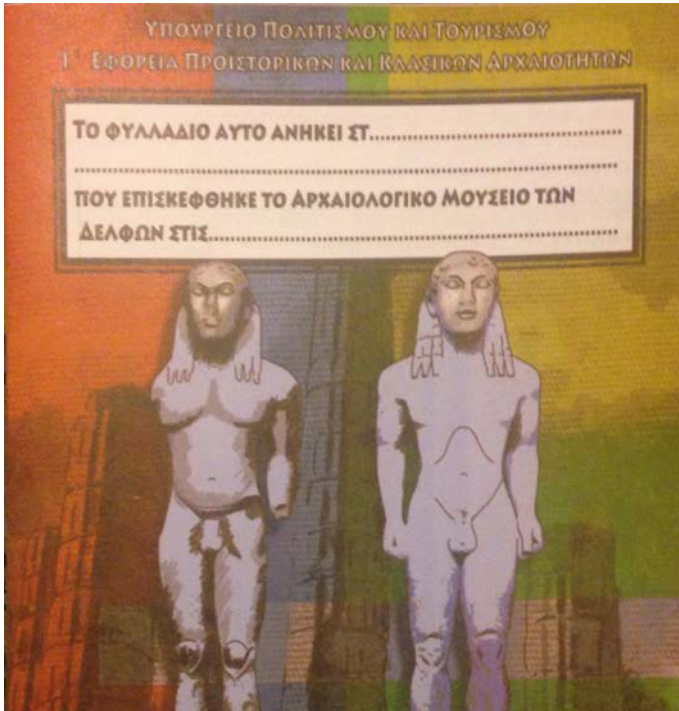
Μελέτη-Επιμέλεια: Αθανασία Ψάλτη - Δήμητρα Γαβρίνα
Σχεδιασμός - Καλλιτεχνική επιμέλεια: Γιώργος Παπαλεξάνδρου

Η έκδοση επιχορηγείται από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων

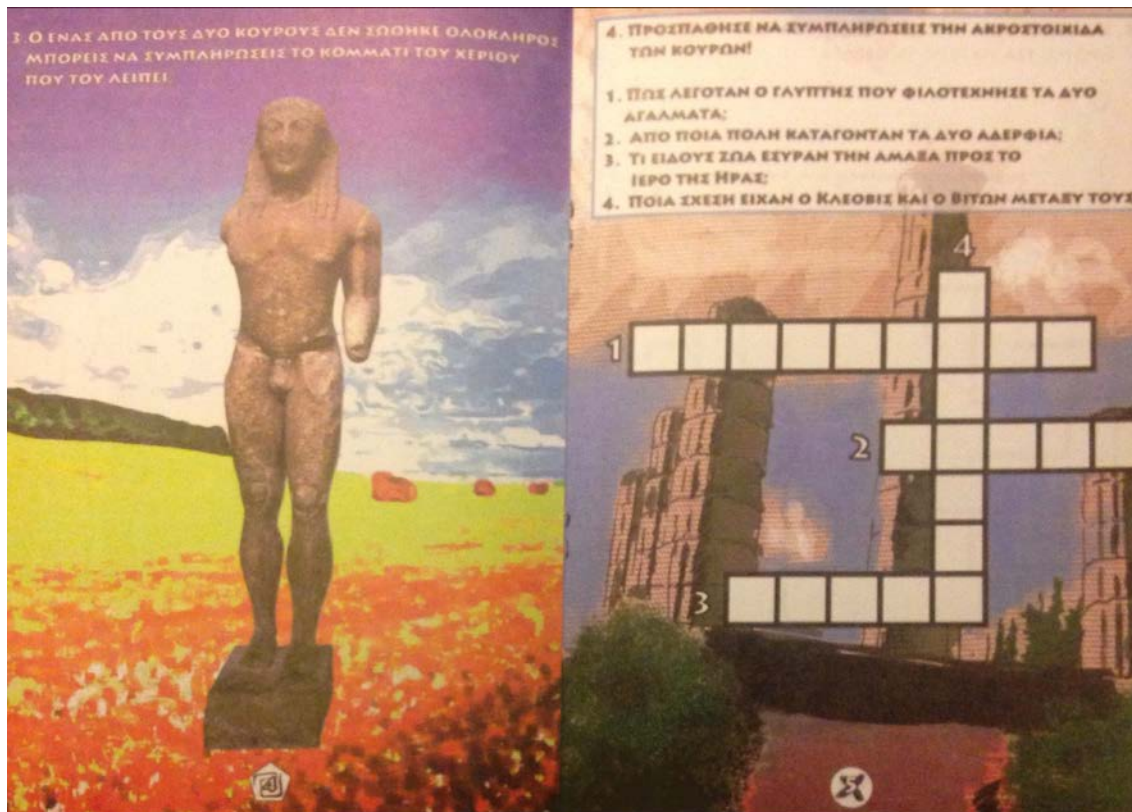
Εικόνα 7: Οπισθόφυλλο

«Κλέοβις και Βίτων: Οι ήρωες του Ιερού»

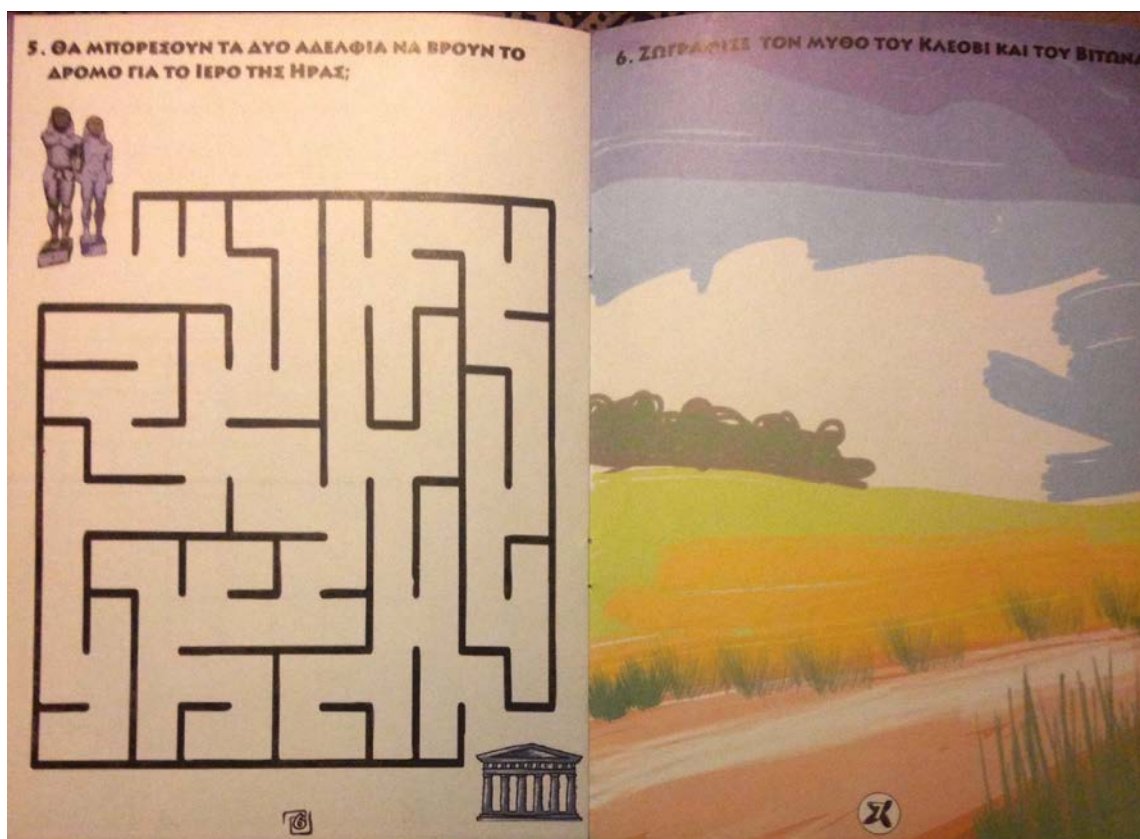
Εικόνα 1: Εξώφυλλο

Εικόνα 2: Σελίδα 2 & 3

Εικόνα 3: σελίδα 4 & 5

Εικόνα 4: Σελίδα 6 & 7

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
1^η ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΛΦΟΙ 33054
ΤΗΛ: 2265082313
ΦΑΞ: 2265082966
EMAIL: IERKA@CULTURE.GR
WWW.YPRO.GR

ΜΕΛΕΤΗ-ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ
ΝΑΓΙΑ ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΨΑΛΤΗ, ΝΑΓΙΑ ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ, ΔΗΜΗΤΡΑ ΓΑΒΡΙΝΑ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ & ΣΧΕΔΙΑ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Εικόνα 5: Οπισθόφυλλο

Συζήτηση

Αφού μελετήσαμε τους όρους του μουσείου, της μουσειολογίας και της μουσειακής αγωγής και μετά από την επίσκεψη στο μουσείο και την μελέτη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που οργανώνουν, παρατηρήσαμε ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιάστηκαν και αναφέρονται μόνο σε παιδιά του Δημοτικού και των ανώτερων βαθμίδων. Δεν υπάρχει επομένως κάποιο σχεδιασμένο πρόγραμμα για τα παιδιά του νηπιαγωγείου. Έτσι, μπαίνοντας στην διαδικασία σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για παιδιά του νηπιαγωγείου παρουσιάζονται παρακάτω προτάσεις δράσεων για το μουσείο των Δελφών που θα απευθύνονται σε νήπια.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα πρέπει να ξεκινήσει από την προετοιμασία των νηπίων στην σχολική τάξη. Η ιστοσελίδα του Μουσείου των Δελφών μπορεί να παράσχει χρήσιμο εποπτικό υλικό για μια τέτοια προετοιμασία. Έτσι, στην επιλογή της ιστοσελίδας “*ΜΟΥΣΕΙΟ*” και στην συνέχεια “*ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ*”, τα παιδιά μπορούν να έρθουν σε μία πρώτη επαφή με τα εκθέματα που θα συναντήσουν κατά την επίσκεψη, έτσι όταν θα αντικρίσουν ζωντανά τα εκθέματα που θα έχουν δει προηγουμένως στην τάξη το ενδιαφέρον τους θα είναι μεγαλύτερο καθώς θα γίνεται ανάκληση μνήμης και αντιστοιχίας με όσα έχουν ήδη δει και ακούσει. Παράλληλα ο εκπαιδευτικός είναι ωφέλιμο να «δημιουργήσει το κατάλληλο γνωστικό υπόβαθρο για τους μαθητές». Να μελετήσει δηλαδή και να επεξεργαστεί με τα παιδιά το κατάλληλο λεξιλόγιο και έννοιες που σχετίζονται με το συγκεκριμένο μουσείο και να τους πληροφορήσει για την σπουδαιότητα και την αξία ενός μουσειακού ιδρύματος, αναπτύσσοντας ποικίλες δραστηριότητες, όπως θεατρικό παιχνίδι, ζωγραφική, χειροτεχνικές κατασκευές, πειράματα, τραγούδια και μουσικορυθμικά παιχνίδια. Επίσης, θα πρέπει οι μαθητές να κατανοήσουν τον σκοπό της επίσκεψης τους και να τον συσχετίσουν με τις συζητήσεις και δραστηριότητες που προηγήθηκαν στην σχολική αίθουσα (Κοντογιάννη, 1996). Τέλος, σε περίπτωση που τα παιδιά δεν έχουν επισκεφθεί ξανά κάποιο μουσείο είναι καλό να τονιστούν οι κανόνες συμπεριφοράς στους μουσειακούς χώρους. Ακόμα, και αν υπάρχει προηγούμενη επίσκεψη, η υπενθύμιση των κανονισμών ενός μουσείου αποτελεί σημαντική διαδικασία όταν πρόκειται για την επίσκεψη μίας ομάδας νηπίων.

Το μέρος του προγράμματος που σχεδιάζει ο εκπαιδευτικός πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο μουσείο και αυτό αποτελεί το δεύτερο και κύριο μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος. Οι δραστηριότητες που επιλέγονται αφορούν κυρίως το ενδιαφέρον και τις σχέσεις που αναπτύσσουν τα παιδιά με τα εκθέματα και τις συλλογές του μουσείου, μέσω της παρατήρησης. Ο εκπαιδευτικός της τάξης και οι εμπυχωτές του μουσείου, κατάλληλα προετοιμασμένοι, βοηθούν το παιδί όχι μόνο να γνωρίσει, αλλά και να «εξερευνήσει» τα εκθέματα, να οικειοποιηθεί το χώρο, να ξεναγηθεί και να ικανοποιήσει τις ανάγκες και τα

ενδιαφέροντά του (Κοντογιάννη, Βάος, Μπαχούμα, 2001). Τα νήπια, είναι καταλληλότερο να ξεναγούνται σε μικρές ομάδες για χρονικό διάστημα μίας ώρας προκειμένου να μην κουραστούν και χάσουν το ενδιαφέρον τους. Κατά τη διάρκεια της ξενάγησης η συμμετοχή των παιδιών στο πρόγραμμα ενθαρρύνεται μέσω της αναζήτησης και της έκφρασης, καθώς ο εμπυχωτής μέσω των ερωτήσεων, δραστηριοποιεί τα παιδιά, να χρησιμοποιήσουν την παρατηρητικότητα και τη φαντασία τους. Στόχος είναι, τα νήπια να είναι σε θέση να συνδέσουν αυτά που παρατηρούν με όσα γνωρίζουν ήδη σχετικά με το θέμα, να παρατηρήσουν προσεκτικά και να επιχειρήσουν να περιγράψουν τα εκθέματα. Να εντοπίσουν τα διαφορετικά είδη των αντικειμένων που παρατηρούν, και να επιχειρήσουν την ταξινόμηση των εκθέματα με βάση τυχόν κοινά χαρακτηριστικά τους ή να εντοπίσουν κοινά χαρακτηριστικά που μπορεί να οδήγησαν τους υπεύθυνους του μουσείου να τα ταξινομήσουν έτσι στις προθήκες. Γενικότερος στόχος αποτελεί η αισθητική τους καλλιέργεια, η έκφραση των συναισθημάτων τους, αλλά και η διατύπωση ερωτημάτων και η αναζήτηση απαντήσεων (Δαφέρμου, Κουλούρη, Μπασαγιάννη, 2006: 279). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να υλοποιήσει κάποιες δραστηριότητες με τους μαθητές του πέρα από την συζήτηση όπως μιμητικές ασκήσεις, ασκήσεις βλέμματος και συγκέντρωσης, ψυχοκινητικές ασκήσεις, παιχνίδια με κάρτες, δημιουργία γλυπτών και έργων τέχνης, ασκήσεις φαντασίας, στατιστικοί πίνακες, παιχνίδια λαβυρίνθου και κρυμμένου θησαυρού» (Κοντογιάννη, 1996: 63-69).

Το τελευταίο στάδιο του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι η αξιολόγηση της επίσκεψης και της αποκτηθείσας γνώσης και εμπειρίας. Σκοπός είναι ο εκπαιδευτικός να αντιληφθεί κατά πόσο η επίσκεψη αποτέλεσε μία ευχάριστη δραστηριότητα για τα παιδιά, ποιες δεξιότητες και γνώσεις ανέπτυξαν τα παιδιά (Κολιόπουλος, 2004). Όλα τα παραπάνω μπορούν να αναδειχθούν μέσω συζήτησης του εκπαιδευτικού με τα παιδιά και οργανωμένων δραστηριοτήτων. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε αυτό το στάδιο ο εκπαιδευτικός κάνει μια σύντομη επανάληψη όσων έχουν αναφερθεί και συμπληρώνει ελλείψεις που έχει επισημάνει και πράγματα που δεν πρόλαβε στα προηγούμενα στάδια να καλύψει. Επομένως οι δραστηριότητες που μπορεί να αναπτύξει είναι οι εξής: συζήτηση, κατασκευές – χειροτεχνίες, μακέτες, πηλός-αγγειοπλαστική, γλυπτά, κουκλοθέατρο, θέατρο σκιών, προσωπική συλλογή, ιστορίες- παραμύθια και τραγούδια. Επιπλέον, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και πάλι η ιστοσελίδα του μουσείου για την υλοποίηση ενός ηλεκτρονικού παιχνιδιού, ενός ηλεκτρονικού παζλ. Συγκεκριμένα, επιλέγομε την επιλογή “ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ”, στην συνέχεια την επιλογή “ΤΑΙΡΙΑΞΕ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΙΑ” και τέλος διαλέγομε αν θέλουμε να φτιάξουμε παζλ σε απλή ή 3D μορφή.

Με τα ολοκληρωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα βρισκόμαστε κοντά στην υλοποίηση ενός ευρέος φάσματος εκπαιδευτικών, γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών στόχων που οδηγούν στην σφαιρικότερη - γενικότερη ανάπτυξη του παιδιού, αφού υπάρχει αρκετός χρόνος ώστε να λειτουργήσουν παράλληλα ή συμπληρωματικά οι μηχανισμοί του διδακτικού μετασχηματισμού. Απαραίτητες προϋποθέσεις της αποτελεσματικότερης λειτουργίας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι :

1. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για τους μουσειακούς χώρους
2. Η συμμετοχή τους σε πρόγραμμα σχετικά με τα μουσεία
3. Η συσχέτιση των σκοπών και του περιεχομένου του προγράμματος με το αναλυτικό πρόγραμμα

Ο σαφής καθορισμός επιδιώξεων, η επιλογή του καθοδηγητικού νήματος της επίσκεψης στον μουσειακό χώρο και η ένταξη των μουσειακών δραστηριοτήτων σε ένα ευρύτερο διδακτικό πλαίσιο αποτελούν ενέργειες που μετατρέπουν τον εκπαιδευτικό από απλό εκτελεστή οδηγιών στο παραδοσιακό αναλυτικό πρόγραμμα σε έναν ενεργητικό παράγοντα διαμόρφωσης αναλυτικού προγράμματος. Παράλληλα, ο παιδαγωγικός του ρόλος αναβαθμίζεται, αφού θα πρέπει πλέον να καθοδηγήσει και να εμπνεύσει τους μαθητές του τόσο στην εργασία πεδίου, όσο και στις φάσεις της προετοιμασίας και της αξιοποίησης της εργασίας των μαθητών. Ωστόσο, είναι στη διάθεση και στο ενδιαφέρον κάθε εκπαιδευτικού αν θα θελήσει να πραγματοποιήσει ένα πραγματικά αξιόλογο πρόγραμμα.

Βιβλιογραφία

- American Association of Museums (1973). *Museum Accreditation: Professional Standards*. Washington: AAM.
- Dreykorn, M. & Wagner, E. (2007). “Erprobte Methoden”, στο Wagner, E. Dreykorn, M. (επιμ.), *Museum Schule Bildung. Aktuelle Diskurse – Innovative Modelle – Erprobte Methoden*, kopaed: München.
- Falk, John and Dierking, Lynn. (1992). *The Museum Experience*. Washington: Whalesback Books.
- Falk, J. & Dierking, L. (2012). *The Museum Experience Revisited*, Walnut Creek: Left Coast Press.
- Gardner H. (1993.) *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*, Basic Books: New York.
- Hein, G. (1998). *Learning in the Museum*, Routledge: London.
- Hooper-Greenhill, E. (1994a). *Museum and Gallery Education*, Leicester University Press: London.
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*, Routledge: London.
- Hooper-Greenhill, Eilean,. (1999). *Education, Communications and Interpretation: Towards a Critical Pedagogy in Museums’*, στο *The Educational Role of the Museum*, ed. Eilean Hooper-Greenhill, 2nd ed. London: Routledge.
- Kudorfer, S., Weber, T. (επιμ.), *Kulturelle Bildung im Museum. Aneignungsprozesse, Vermittlungsformen, Praxisbeispiele*, Transcript Verlag: Bielefeld.
- Lewalter, D. (2009). “Bedingungen und Effekte von Museumsbesuchen”, στο Kunz-Ott, H., Kunz-Ott, H. 2011. “Qualitätvolle Vermittlungsarbeit im Museum”, *Standbein-Spielbein*.
- Popov-Schoßer, S. (2013). “Chinesischer Korb ist nicht gleich chinesischer Korb”, στο Schrübbers, Ch. (επιμ.), *Moderieren im Museum. Theorie und Praxis der dialogischen Besucherführung*, Transcript Verlag: Biele ed.
- Rese, B. (1995). *Didaktik im Museum. Systematisierung und Neubestimmung*, Habelt: Bonn.
- Robson, C. (2010) *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου : Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Επιμέλεια: Καίτη Μιχαλοπούλου, μετάφραση: Βασιλική Π. Νταλάκου, Κατερίνα Βασιλικού. Αθήνα: Gutenberg.

Wood, R. (2000). *'Families' στο Developing Museum Exhibitions for Lifelong Learning*, ed. Gail Durbin. London: The Stationery Office.

Zacharias, W. (1992). "Zeitphänomen Musealisierung. Konsequenzen für die museumspädagogische Arbeit?", στο Schmidt-Herwig, A. & Winter, G. (επιμ.), *Museumsarbeit und Kulturpolitik*, Brandes-Apsel: Frankfurt/Main.

Βουδούρη, Δ. (2003). *Κράτος και μουσεία. Το θεσμικό πλαίσιο των αρχαιολογικών μουσείων*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Δαφέρμου, Χ. Κουλούρη, Π., & Μπασαγιάννη, Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί Σχεδιασμοί. Δημιουργικά Περιβάλλοντα Μάθησης*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

Κόκκινος & Αλεξάκη (2012). *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην μουσειακή αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κοντογιάννη, Α. (1996). *Μουσεία και Σχολεία Δεινόσαυροι κι Αγγεία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπακιρτζής, Κ. (2002). *Επικοινωνία και Αγωγή*, Gutenberg: Αθήνα.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Οικονόμου, Μ. (2003). *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. Αθήνα: Κριτική.